

ZAKŁAD SŁUŻBY PREWENCYJNEJ

136

MATERIAŁY DYDAKTYCZNE

Leszek Dyduch

Bezpieczeństwo realizacji policyjnych czynności
lub działań



CENTRUM SZKOLENIA POLICJI

Legionowo 2015

Korekta, skład i druk:
Wydział Wydawnictw i Poligrafii
Centrum Szkolenia Policji w Legionowie
Nakład 64 egz.

Wstęp	5
1. Istota i rodzaje bezpieczeństwa policjantów	6
1.1. Definicje pojęć: „bezpieczeństwo realizacji policyjnych czynności lub działań” oraz „bezpieczeństwo i porządek publiczny”	6
1.2. Bezpieczeństwo fizyczne	8
1.3. Bezpieczeństwo prawne	9
1.4. Znaczenie bezpieczeństwa policjantów	11
2. Czynniki i zasady zapewnienia bezpieczeństwa fizycznego	15
2.1. Czynniki bezpieczeństwa fizycznego	15
2.2. Wzajemna asekuracja w czasie działań lub czynności służbowych policjantów	16
2.3. Zasady zapewnienia bezpieczeństwa fizycznego	19
2.4. Bezpieczeństwo a ryzyko porażki, przerwanie lub odstąpienie od podjęcia działań lub czynności przez policjantów	28
3. Czynniki i zasady zapewnienia bezpieczeństwa prawnego	33
3.1. Czynniki bezpieczeństwa prawnego	33
3.2. Zasady zapewnienia bezpieczeństwa prawnego	36
Bibliografia	38

Analiza działań i czynności służbowych policjantów z jednostek terenowych pozwala stwierdzić powtarzające się przypadki niewystarczającej dbałości o ochronę własną oraz ochronę osób objętych tymi działaniami i czynnościami. Stan taki naraża fizyczne i prawne bezpieczeństwo działania policjantów (tzw. bezpieczeństwo osobiste) oraz osób uczestniczących w zdarzeniu i jest szkodliwy dla procesu kształtowania ich własnego wizerunku raz wizerunku Policji w oczach społeczeństwa¹.

Bezpieczne wykonywanie działań i czynności służbowych policjantów wiąże się z koniecznością stosowania przez nich wiedzy i umiejętności z zakresu wielu złożonych zagadnień, takich jak np.: środki perswazji, namowy, oddziaływania wychowawczego, realizacja podstawowych uprawnień oraz obowiązujących procedur prawnych, a w ostateczności użycie środków przymusu bezpośredniego lub represji prawnej. Pozwala policjantom uzyskać poczucie bezpieczeństwa i pewności w działaniu. Zapewnia ochronę prawną przed pomówieniami lub fałszywymi oskarżeniami, możliwość stosowania niezbędnych „narzędzi prawnych” w postaci policyjnych uprawnień oraz adekwatnych do skali i rodzaju zagrożeń odpowiednich środków przymusu bezpośredniego, w tym również broni palnej. Brak takiej wiedzy i umiejętności prowadzi natomiast do nadużywania uprawnień bądź ich niestosowania w sytuacjach uzasadnionych, a więc działań bezprawnych lub nieudolnych.

Znaczenie bezpieczeństwa policjantów dostrzegł ustawodawca, który ustawą z dnia 26 listopada 2010 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy o Policji, wzmocnił ochronę prawną funkcjonariuszy publicznych działających na rzecz ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego². Dodatkowo wprowadzono ochronę osób, które bez ciężącego na nich obowiązku prawnego reagują na naruszenie porządku prawnego, a także występują w obronie bezpieczeństwa i porządku publicznego, niejednokrotnie pomagając policjantom.

Mając na względzie powyższą inicjatywę ustawodawcy oraz konieczność usystematyzowania wiedzy w tym temacie, w niniejszym opracowaniu autor przedstawił prawne i faktyczne czynniki oraz zasady warunkujące bezpieczeństwo realizacji policyjnych czynności i działań. Zamiarem jest, aby było ono pomocne w doskonaleniu policjantów, zwłaszcza policjantów uczestniczących w różnego rodzaju kursach lub szkoleniu zawodowym podstawowym.

¹ Pismo Pierwszego Zastępcy Komendanta Głównego Policji nadinsp. Krzysztofa Gajewskiego z dnia 11 września 2014 r. l.dz. EK -6371/14 w sprawie niebezpiecznych sytuacji w czasie interwencji policyjnych, skutkujących zagrożeniem życia i zdrowia policjantów oraz osób nimi objętych.

² Dz. U. z 2010 r. Nr 240, poz. 1602. Ustawa weszła w życie 22 marca 2011 r.

1. Istota i rodzaje bezpieczeństwa policjantów

1.1. Definicje pojęć: „bezpieczeństwo policyjnych czynności i działań” oraz „bezpieczeństwo i porządek publiczny”

Termin „bezpieczeństwo” jest pojęciem wieloznacznym i trudnym do zdefiniowania. Wywodzi się z języka łacińskiego od wyrażenia *sine cura*. Pierwszy człon – *sine* – w tłumaczeniu na język polski oznacza słowo „bez”, drugi człon – *cura* – zmartwienie, strach, obawa, troska. Ogólnie rzecz ujmując, to stan bez zmartwień i poczucia strachu (bez pieczy, czyli bez troski). Bezpieczeństwo – w znaczeniu słownikowym jest definiowane jako stan niezagrożenia, spokoju, pewności³. Inaczej mówiąc, jest to pewna sytuacja (stan), pewien proces zapewniania obiektywnej wolności od zagrożeń, pozwalający uzyskać stabilne, nienaruszone istnienie czy rozwój osoby fizycznej lub określonej społeczności. Zasadniczo proces ten polega na eliminowaniu uwarunkowań sprzyjających występowaniu zagrożeń bądź ich eliminowaniu w sytuacjach, w których nie można było im zapobiec. Zagrożenia natomiast to zachowania ludzi lub zwierząt albo zjawiska przyrody w otaczającym świecie, które powodują wysokie prawdopodobieństwo uszczerbku dla dóbr lub wartości ważnych dla określonego społeczeństwa lub osoby fizycznej (bliskość czasowa i miejscowa naruszenia dóbr lub wartości, ich naruszenie z możliwością kontynuacji lub ponowienia).

Prof. Stanisław Koziej definiuje to pojęcie jako „...stan (osiągnięte poczucie bezpieczeństwa danego podmiotu), jak i proces (zapewnianie poczucia bezpieczeństwa podmiotu)...”, dodając w innej publikacji, że bezpieczeństwo w ujęciu praktycznym „to dziedzina aktywności określonego podmiotu, która zmierza do zapewnienia możliwości przetrwania, rozwoju i swobody realizacji własnych interesów w konkretnych warunkach, poprzez wykorzystywanie okoliczności sprzyjających (szans), podejmowanie wyzwań, redukcję ryzyka oraz przeciwdziałanie (zapobieganie i przeciwstawianie się) wszelkiego rodzaju zagrożeniom dla podmiotu i jego interesów...”⁴.

Zatem pojęcie bezpieczeństwa realizacji policyjnych czynności i działań (związanych z wykonywaniem obowiązków i zadań ustawowych) należy rozumieć jako ciągły proces obejmujący określone stany, sytuacje, w których policjanci przeprowadzający w sposób praworządny i profesjonalny działania i czynności służbowe (lub związane ze służbą, w tym także wykonywane czasie wolnym od służby) zapewniają obiektywną wolność od zagrożeń nie tylko sobie, ale również osobom objętym tymi czynnościami lub przebywającym w miejscu ich wykonywania czy to poprzez zapobieganie zagrożeniom, czy też przez ich eliminację.

Pojęcie zagrożenia należy rozumieć w znaczeniu podanym w poprzednim akapicie.

Bezpieczeństwo realizacji policyjnych czynności i działań będzie polegało zatem na zapewnieniu bezpieczeństwa fizycznego przez policjantów sobie i osobom objętym policyjnymi czynnościami oraz działaniami, a także bezpieczeństwa prawnego.

Obowiązki służbowe policjantów natomiast to ogólnie sformułowane w przepisach prawnych lub poleceniach przełożonych zalecenia realizacji określonych czynności lub działań,

³ *Uniwersalny słownik języka polskiego*, pod red. S. Dubisza, t. I, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006, s. 234.

⁴ S. Koziej, *Bezpieczeństwo: istota, podstawowe kategorie i historyczna ewolucja*, Warszawa 2011, s. 20 oraz w: *Wstęp do teorii i historii bezpieczeństwa* (wersja elektroniczna), Warszawa–Ursynów 2010, s. 2.

jak np: uprawnienia policyjne legitymowania, zatrzymania, przeszukania, kontroli osobistej, kontroli drogowej, realizacja zadań służby patrolowej, pościgów, działań pościgowo-blokadowych, zabezpieczeń imprez masowych, zabezpieczeń zgromadzeń i manifestacji. Konkretyzacja obowiązków poprzez wskazanie podmiotu działającego (w przypadku policjanta należy podać stopień, imię i nazwisko), miejsca, czasu, sposobu i celu działania przybiera **postać zadań służbowych**, które mogą mieć charakter stały (polegać na realizacji obowiązków służbowych) lub doraźny. Zadania stałe wynikają z celów i obowiązków określonych w przepisach prawnych bądź wiążą się ze specyfiką obszaru działania określonej jednostki organizacyjnej Policji, np. gdy jest to teren o charakterze turystyczno-wypoczynkowym, położony przy granicy państwowej, wielkowiejski itp. Zadania doraźne wynikają natomiast z różnych źródeł i polegają na jednorazowych lub wielokrotnych określonych działaniach przewidzianych do realizacji w krótkim czasie, w dających się przewidzieć terminach. Zazwyczaj są zlecane na odprawach do służby, mają charakter polecenia służbowego i polegają na doraźnej lub długotrwałej realizacji określonych działań uzasadnionych potrzebami społecznymi w zakresie bezpieczeństwa⁵.

W literaturze przedmiotu wyróżnia się dwa rodzaje bezpieczeństwa policjantów: bezpieczeństwo fizyczne oraz prawne⁶. Praktyka pracy policyjnej potwierdza, że bezpieczeństwo prawne oraz fizyczne działań i czynności służbowych policjantów są ze sobą nierozzerwalnie związane oraz wzajemnie uzupełniają się pod względem znaczeniowym. Jest możliwa jednak sytuacja obejmująca realizację podstawowych obowiązków (uprawnień) policyjnych pod nieobecność osoby, której dotyczą, bez potrzeby zapewniania bezpieczeństwa fizycznego, np. stwierdzenie popełnienia wykroczenia i wystawienie mandatu karnego za parkowanie pojazdu na drodze publicznej w miejscu objętym znakiem zakazu parkowania.

Z zagadnieniem bezpieczeństwa policjantów wiążą się pojęcia **bezpieczeństwo publiczne** i **porządek publiczny**, które mimo że występują w przepisach prawnych, nie posiadają prawnej definicji, a w literaturze przedmiotu są definiowane w różny sposób. W rezultacie brak definicji powoduje trudności w prawidłowym zrozumieniu i stosowaniu przepisów prawnych oraz procedur obowiązujących policjantów.

Bezpieczeństwo publiczne w literaturze przedmiotu jest definiowane jako ogół warunków i instytucji chroniących życie, zdrowie, wolność, mienie obywateli oraz majątek narodowy, ustrój i suwerenność państwa przed zjawiskami groźnymi dla ładu prawnego. W prawie karnym występuje pogląd, że tak rozumiane bezpieczeństwo jest wyższym stopniem porządku prawnego, a między tymi pojęciami zachodzi różnica rodzajowa⁷. Tym samym należy stwierdzić, że bezpieczeństwo policjantów jest jednym z elementów składowych bezpieczeństwa publicznego jako wartości nadrzędnej. Ochrona bezpieczeństwa publicznego została określona w przepisach prawnych dla policjantów jako jeden z podstawowych ustawowych obowiązków⁸.

Według Edwarda Ury bezpieczeństwo publiczne to „taki stan, w którym ogółowi obywateli indywidualnie nieoznaczonych, żyjących w państwie i społeczeństwie, nie grozi żadne niebezpieczeństwo, i to niezależnie od tego, jakie byłoby jego źródło”⁹. Natomiast zdaniem Emila Pływaczewskiego „bezpieczeństwo publiczne jest wyższym stopniem porządku publicznego”¹⁰. Jerzy Zaborowski definiuje to pojęcie jako „taki stan faktyczny wewnątrz państwa, który umożliwia bez narażenia na szkody (wywołane zarówno zachowaniem ludzi, jak i działaniem sił natury, techniki itp.) normalne funkcjonowanie organizacji państwowej i realizację jej

⁵ Zobacz § 2 pkt 14 zarządzenia nr 768 Komendanta Głównego Policji z dnia 14 sierpnia 2007 r. w sprawie metod i form wykonywania zadań przez policjantów pełniących służbę patrolową oraz koordynacji działań o charakterze prewencyjnym (Dz. Urz. KGP Nr 15, poz. 119, z późn. zm.).

⁶ K. Łagoda, R. Częściak, *Vademecum interwencji policyjnych*, WSPol, Szczytno 2010, s. 27.

⁷ *Leksykon policyjny*, red. W. Pływaczewski, G. Kędzierska, WSPol, Szczytno 2001, s. 32.

⁸ Art. 1 ust. ustawy o Policji.

⁹ E. Ura, *Prawo administracyjne*, Wydawnictwo Oświatowe FORSZE, Rzeszów 1997, s. 97.

¹⁰ E. Pływaczewski, *Przestępstwo czynnej napaści na funkcjonariusza publicznego*, UMK, Toruń 1985, s. 16.

interesów, zachowanie życia, zdrowia i mienia jednostek żyjących w tej organizacji (...) oraz korzystanie przez te jednostki z praw i swobód zagwarantowanych konstytucją i innymi przepisami prawa”. W podobny sposób definiuje również porządek publiczny – jako „stan faktyczny wewnątrz państwa, regulowany normami prawnymi i pozaprawnymi (...), których przestrzeganie umożliwia normalne współzycie jednostek w organizacji państwowej”¹¹.

Ochrona bezpieczeństwa publicznego jest ustawowo określonym zadaniem Policji¹².

Zdaniem autora niniejszego opracowania, **bezpieczeństwo publiczne** to proces obejmujący stany – sytuacje zapewnienia obiektywnej wolności od zagrożeń, czy to poprzez zapobieganie im, czy też przez ich eliminację, dające perspektywę stabilizacji i rozwoju określonego zorganizowanego w państwo społeczeństwa, narodu. Zaś **porządek publiczny** to pewien ustrój społeczny, oparty na systemie norm prawnych i współzycia społecznego, pewien system wzajemnych relacji instytucji i organów oraz obywateli, ukierunkowany na wzajemne wsparcie i ochronę wartości ważnych dla społeczeństwa i obywateli.

1.2. Bezpieczeństwo fizyczne

Wymóg zapewnienia bezpieczeństwa fizycznego własnego oraz osób objętych czynnościami i działaniami policyjnymi ciąży na wszystkich policjantach w sytuacjach, w których są uczestnikami lub świadkami zdarzeń zawierających zagrożenia dla prawnie chronionych dóbr. Policjanci wykonujący czynności lub działania związane ze służbą w czasie wolnym od służby powinni przeprowadzić w sposób prawidłowy czynności niecierpiące zwłoki (np. przerwać bezprawne zachowanie osoby, udzielić pierwszej pomocy, zabezpieczyć miejsce zdarzenia, zatrzymać sprawcę zdarzenia) do czasu pojawienia się wezwanego patrolu policyjnego lub przedstawicieli właściwych służb. Jeśli policjant w czasie wolnym od służby nie jest w stanie wykonać takich czynności (jest chory, przemęczony, po spożyciu alkoholu) lub nie posiada niezbędnych środków, nie powinien interweniować, a jedynie ograniczyć się do reagowania, czyli powiadomienia dyżurnego właściwej miejscowo jednostki organizacyjnej Policji lub przedstawicieli innych uprawnionych służb lub instytucji. Zgodnie z obowiązującymi przepisami znajdowanie się policjanta w czasie wolnym od służby nie zwalnia go od podjęcia działań i czynności związanych ze służbą w sytuacjach wystąpienia bezpośrednio zagrożeń dla ważnych społecznie dóbr, jak np.: życie, zdrowie, wolność innych osób. Wnioski takie wypływają z interpretacji zapisów ustawy o Policji zawartych w art. 1 ust. 1–2 (definicja pojęcia „Policja” oraz zestawienie podstawowych zadań Policji), z art. 27 (roty ślubowania) i art. 66 (określenie zakresu ochrony prawnej policjantów), które nie precyzują czasu realizacji podstawowych zadań Policji, i tym samym nie ograniczają realizacji związanych z nimi obowiązków policjantów jedynie do czasu pełnienia służby. Dokonując wykładni celowościowej i systemowej tych ustawowych przepisów, należy stwierdzić, że status policjanta obowiązuje każdego, kto nawiązał stosunek służbowy w Policji. I tak jak w przypadku innych zawodów społecznych (np. lekarza, pielęgniarki, żołnierza), status policjanta jest związany z określoną osobą 24 godziny na dobę do zakończenia jej aktywności zawodowej (przejścia na emeryturę), czyli określony policjant nie tylko jest nim związany w czasie pełnienia służby w Policji, ale również w czasie wolnym od służby.

¹¹ J. Zaborowski, *Prawne środki zapewnienia bezpieczeństwa i porządku publicznego*, Departament Szkolenia i Doskonalenia Zawodowego MSW Warszawa 1977, s. 129.

¹² Art.1 ust. 2 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz. U. z 2015 r. poz. 355, z późn. zm.).

Zatem **bezpieczeństwo fizyczne policjantów oraz osób objętych tymi czynnościami lub przebywających w miejscu ich wykonywania** to stan, sytuacja obiektywnej wolności od naruszenia nietykalności lub spowodowania obrażeń ciała policjantów realizujących czynności służbowe (bezpieczeństwo osobiste), osób objętych tymi czynnościami oraz osób, które przypadkowo pojawiły się na miejscu czynności, będące wynikiem zapobiegania zagrożeniom lub ich eliminacji przez policjantów.

Zapewnienie bezpieczeństwa fizycznego w czasie realizacji obowiązków służbowych (czynności lub działań mających z nimi związek) jest jednym z ważniejszych zadań policjantów. Wiąże się z wyposażeniem Policji oraz samych policjantów w niezbędne środki, w tym uzbrojenie (środki przymusu bezpośredniego, szczególnie broń palną do celów służbowych), a także z posiadaniem przez policjantów wymaganego wyszkolenia zawodowego (tzw. bierne bezpieczeństwo fizyczne)¹³. Sama realizacja tego obowiązku polega na wykorzystaniu przyznanych atrybutów, wykazaniu wysokiej sprawności i kondycji fizycznej oraz rzetelnym zaangażowaniu w wykonywane czynności (tzw. czynne bezpieczeństwo fizyczne).

Jednym z koniecznych, aczkolwiek niewystarczającym warunkiem zapewnienia bezpieczeństwa fizycznego przez policjantów jest posiadanie przez nich wymaganej wiedzy i umiejętności, sprawnego i adekwatnego do przydzielonych zadań wyposażenia, czyli inaczej mówiąc – wykazywanie gotowości do eliminowania zagrożeń. Takie przygotowanie policjanci zdobywają już w wyniku odbycia szkolenia zawodowego podstawowego i mogą pogłębiać wiedzę podczas dalszych szkoleń lub kursów zawodowych. Szczególne znaczenie w tym zakresie posiada umiejętność stosowania podstawowych zasad bezpieczeństwa fizycznego, np.: zachowanie elementów trójkąta bezpieczeństwa, wzajemnej asekuracji policjantów, podstawowych uprawnień policyjnych, użycia środków przymusu bezpośredniego oraz broni palnej, a także realizacji interwencji policyjnych. Kwestie te zostały przedstawione szerzej w podrozdziale 1 rozdziału 2 niniejszego opracowania.

1.3. Bezpieczeństwo prawne

Nie można mówić o prawidłowej realizacji obowiązków służbowych przez policjantów bez wspomnienia o zachowaniu bezpieczeństwa prawnego.

Bezpieczeństwo prawne realizacji policyjnych czynności lub działań to nietrwały stan, w którym istnieją przepisy prawne chroniące policjantów przed pomówieniami i fałszywymi oskarżeniami (ustawy, rozporządzenia, zarządzenia, wytyczne i rozkazy) oraz przepisy prawne zawierające „prawne narzędzia” i podstawy ich czynności służbowych (np.: uprawnienia legitymowania, zatrzymania, przeszukania, kontroli osób itp. – tzw. bierne bezpieczeństwo prawne). Policjanci znają je i potrafią je stosować (tzw. czynne bezpieczeństwo prawne).

Prawna ochrona funkcjonariuszy publicznych (w tym również policjantów) jest zawarta w art. 222, 223, 224 § 2–3, 226 § 1–2 oraz 25 § 1, 4–5 Kodeksu karnego.

Po licznych zmianach Kodeksu karnego przepisy te obecnie posiadają następujące brzmienie:

Art. 25.

§ 1. Nie popełnia przestępstwa, kto w obronie koniecznej odpiera bezpośredni, bezprawny zamach na jakiegokolwiek dobro chronione prawem.

¹³ Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji – „strzec bezpieczeństwa Państwa i jego obywateli, nawet z narażeniem życia” art. 27 (rota ślubowania) oraz art. 162 §1 kk.

- § 4. Osoba, która w obronie koniecznej odpiera zamach na jakiegokolwiek cudze dobro chronione prawem, chroniąc bezpieczeństwo lub porządek publiczny, korzysta z ochrony prawnej przewidzianej dla funkcjonariuszy publicznych.
- § 5. Przepisu § 4 nie stosuje się, jeżeli czyn sprawcy zamachu skierowany przeciwko osobie odpierającej zamach godzi wyłącznie w cześć lub godność tej osoby.

Art. 222.

- § 1. Kto narusza nietykalność cielesną funkcjonariusza publicznego lub osoby do pomocy mu przybranej podczas lub w związku z pełnieniem obowiązków służbowych, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 3.
- § 2. Jeżeli czyn określony w § 1 wywołało niewłaściwe zachowanie się funkcjonariusza lub osoby do pomocy mu przybranej, sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary, a nawet odstąpić od jej wymierzenia.

Art. 223.

- § 1. Kto, działając wspólnie i w porozumieniu z inną osobą lub używając broni palnej, noża lub innego podobnie niebezpiecznego przedmiotu albo środka obezwładniającego, dopuszcza się czynnej napaści na funkcjonariusza publicznego lub osobę do pomocy mu przybraną podczas lub w związku z pełnieniem obowiązków służbowych, podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.
- § 2. Jeżeli w wyniku czynnej napaści nastąpił skutek w postaci ciężkiego uszczerbku na zdrowiu funkcjonariusza publicznego lub osoby do pomocy mu przybranej, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 12.

Art. 224.

- § 1. Kto przemocą lub groźbą bezprawną wywiera wpływ na czynności urzędowe organu administracji rządowej, innego organu państwowego lub samorządu terytorialnego, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.
- § 2. Tej samej karze podlega, kto stosuje przemoc lub groźbę bezprawną w celu zmuszenia funkcjonariusza publicznego albo osoby do pomocy mu przybranej do przedsięwzięcia lub zaniechania prawnej czynności służbowej.
- § 3. Jeżeli następstwem czynu określonego w § 2 jest skutek określony w art. 156 § 1 lub w art. 157 § 1, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

Art. 226.

- § 1. Kto znieważa funkcjonariusza publicznego lub osobę do pomocy mu przybraną, podczas i w związku z pełnieniem obowiązków służbowych, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku.
- § 2. Przepis art. 222 § 2 stosuje się odpowiednio.

Przytoczone przepisy Kodeksu karnego zapewniają ochronę prawną wszystkim podmiotom posiadającym status funkcjonariusza publicznego przyznany zgodnie z art. 115 § 13 kk. oraz osobom przybranym im do pomocy. Zgodnie z treścią tego przepisu, status taki przysługuje również policjantom, wskutek czego są oni w pełni objęci ochroną przepisów Kodeksu karnego. Dodatkowo ich ochronę prawną wzmacnia art. 66 ustawy o Policji, który w ust. 1 stanowi, że policjant podczas pełnienia obowiązków służbowych lub w związku z nimi korzysta z ochrony dla funkcjonariuszy publicznych przewidzianej w Kodeksie karnym. Natomiast ust. 2 tego przepisu dodaje, że z tej ochrony korzysta również **policjant, który poza czasem służby działa na rzecz:**

- 1) **zapobieżenia zagrożeniu dla życia lub zdrowia ludzkiego;**
- 2) **przywrócenia bezpieczeństwa i porządku publicznego;**
- 3) **ujęcia sprawcy czynu zabronionego.**

Artykuł ten został zmodyfikowany ustawą z dnia 26 listopada 2010 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy o Policji. Do ust. 1 dodano sformułowanie w postaci alternatywy rozłącznej: „podczas lub w związku z pełnieniem obowiązków służbowych”, celem ujednolicenia terminologii ustawy z terminologią Kodeksu karnego występującą w jego art. 222, 223, 224 § 2–3 oraz 226 § 1–2. Natomiast ust. 2 został dodany jako nowy przepis, który rozszerza ochronę prawną funkcjonariuszy publicznych na policjantów podejmujących działania na rzecz zapobieżenia zagrożeniom życia lub zdrowia ludzkiego, przywrócenia bezpieczeństwa i porządku publicznego lub ujęcia sprawy czynu zabronionego. Tym samym ustawodawca wzmocnił ochronę prawną policjantów, przyczyniając się do zwiększenia ich stanowczości oraz pewności w działaniach na rzecz bezpieczeństwa i porządku publicznego oraz bezpieczeństwa ludzi i mienia.

Potwierdzeniem dążenia ustawodawcy do poprawy statusu funkcjonariuszy publicznych jest rozszerzenie wymienioną wyżej ustawą nowelizującą Kodeks karny art. 148 kk. poprzez dodanie § 3 o treści: *Karze określonej w § 2 (pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 12, karze 25 lat pozbawienia wolności albo karze dożywotniego pozbawienia wolności) podlega, kto jednym czynem zabija więcej niż jedną osobę lub był wcześniej prawomocnie skazany za zabójstwo oraz sprawca zabójstwa funkcjonariusza publicznego popełnionego podczas lub w związku z pełnieniem przez niego obowiązków służbowych związanych z ochroną bezpieczeństwa ludzi lub ochroną bezpieczeństwa i porządku publicznego.*

Zawarta w przepisach prawnych ochrona nietykalności, nienaruszalności cielesnej, swobody działania, dobrego imienia oraz zaufania społecznego policjantów w sposób pośredni chroni ten rodzaj funkcjonariuszy przed atakami fizycznymi. Z jednej strony wymienione przepisy określają sankcje w postaci kary ograniczenia lub pozbawienia wolności, odstrasząc potencjalnych sprawców takich ataków, z drugiej strony, gdy odstraszenie takie jest nieskuteczne i sprawca dopuszcza się ataku, wkraczają odpowiednie instytucje wymiaru sprawiedliwości (sąd, prokuratura), które po przeprowadzonych postępowaniach wymierzają odpowiednią karę, odstrasząc innych potencjalnych sprawców. Bezpośrednią fizyczną ochronę przed takimi atakami policjant musi zapewnić sobie sam. Jeżeli czynności lub działania wykonuje wspólnie z innymi policjantami, powinien uzyskać z ich strony wsparcie w zapewnieniu bezpieczeństwa fizycznego i prawnego w ramach asekuracji, ale również sam jest obowiązany do udzielenia takiego wsparcia innym policjantom. Ten obowiązek ciąży również na innych funkcjonariuszach publicznych czy też osobach przybranych do pomocy, działających wspólnie z policjantem w uzasadnionych sytuacjach. Ochrona ta musi mieścić się w granicach określonych przepisami obowiązującego prawa.

Bezpieczeństwo prawne policyjnych czynności lub działań przejawia się w stosowaniu przepisów prawnych w czasie realizacji interwencji lub uprawnień policyjnych w prawidłowej kwalifikacji prawnej działania sprawcy, w realizacji obowiązku przedstawienia informacji o podstawach prawnych i faktycznych podejmowanych czynności lub działań, a także w podejmowaniu i komunikowaniu decyzji o końcowym rozwiązaniu problemu objętego działaniami lub czynnościami (zastosowanie środka wychowawczego, nałożenie mandatu karnego, wszczęcia postępowania karnego, skierowanie sprawy do sądu lub innej właściwej instytucji). Wymienione czynności powinny posiadać swoje odzwierciedlenie i potwierdzenie w niezbędnej dokumentacji policyjnej, która może stanowić dowód prawidłowego działania policjantów w sytuacji bezpodstawnych oskarżeń czy pomówień. Dokumentacja może mieć postać zapisów w notatniku służbowym policjantów, sporządzonych przez nich notatek, raportów, protokołów, szkiców, zdjęć lub filmów. Mogą to być zapisy tekstu w formie elektronicznej na nośnikach technicznych lub elektronicznych, czy też nagrania głosu, dźwięków, obrazu na służących do tego celu różnego rodzaju urządzeniach.

1.4. Znaczenie bezpieczeństwa policjantów

Realizacja policyjnych obowiązków służbowych dotyczy zasadniczo dynamicznych sytuacji, co powoduje, że policjanci muszą zachowywać wzmożoną czujność i gotowość do odparcia zagrożeń i zapewnienia bezpieczeństwa nie tylko sobie, ale również innym. Do grona tych osób należy zaliczyć: osoby zgłaszające, pokrzywdzone, świadków, sprawców oraz gapiów bądź osoby, które przypadkowo znalazły się na miejscu interwencji. W sytuacji braku takiej ochrony policjanci godzą w swoje bezpieczeństwo prawne, dając podstawę do składania skarg i zarzutów dotyczących niedopełnienia obowiązków służbowych.

Praktyka realizacji policyjnych czynności i działań służbowych pokazuje, że nie ma stu-procentowych gwarancji zapewnienia bezpieczeństwa w czasie ich realizacji, nawet w przypadku błahych z pozoru zdarzeń, jak zaśmieszenie chodnika, używanie na ulicy słów powszechnie traktowanych w określonym kręgu kulturowym jako wulgarne itp. Każda taka sytuacja w krótkim czasie może się przeobrazić w poważne zagrożenie dla życia lub zdrowia ludzkiego albo mienia. Często sprawcy drobnych naruszeń prawa czy ekscesów stosują opór wobec prawnych poleceń policjantów, używają słów powszechnie uważanych za obelżywe, celowo doprowadzają do eskalacji napięcia, wykazując agresję. W rezultacie policjanci są zmuszeni stosować wobec nich środki przymusu bezpośredniego oraz represję karną.

Zapewnienie bezpieczeństwa w czasie realizacji działań i czynności służbowych jest jednym z podstawowych obowiązków policjantów. Realizacja tego obowiązku powinna być widoczna w przyjmowanych postawach policjantów oraz jakości wykonywanych czynności. Powinny się cechować zaangażowaniem i gotowością do działań na rzecz zapewnienia bezpieczeństwa fizycznego, nawet wówczas, gdy okoliczności wykonywanych czynności lub działań służbowych wskazują na tzw. stuprocentową pewność, że nie będzie żadnych „niespodzianek”, czyli trudnych do przewidzenia, zaskakujących sytuacji. Ważne są również rozważa i dogłębna analiza przy podejmowaniu decyzji, komunikowaniu ich obywatelom, formułowaniu uzasadnień, wydawaniu poleceń i ich egzekwowaniu.

Policjanci, dążąc do zapewnienia bezpieczeństwa działań i czynności służbowych, powinni uwzględniać również zachowania osób postronnych, które w miejscach publicznych lub użyteczności publicznej nieoczekiwanie pojawiły się na miejscu interwencji. Osoby te mogą niekiedy nie akceptować obecności czy postępowania policjantów, a nawet, będąc wrogo do nich nastawione, podejmą próby utrudniania lub uniemożliwiania realizacji rozpoczętych czynności służbowych.

Bezpieczeństwo realizacji obowiązków i zadań służbowych (lub czynności z nimi związanych) jest nierozdzielnie związane z bezstronnością, obiektywizmem i zachowaniem dystansu policjantów wobec podmiotów i przedmiotu działania (np. interwencja domowa dotycząca awantury małżonków realizowana przez policjanta, który jest w trakcie rozwodu i wykaże uprzedzenia w stosunku do kobiet; zatrzymanie pedofila przez policjanta, który jest ojcem dwójki małych dzieci i rozgłasza pogląd, że takich sprawców należy karać pozbawieniem wolności bez wyroku sądu, aby nie zagrozili jego dzieciom). Policjanci powinni być opanowani emocjonalnie, stanowczy i odporni na zachowania prowokujące agresję czy prowadzące do spoufalania się z osobami objętymi policyjnymi czynnościami. Wymóg przestrzegania tego rodzaju zasad i związanej z nimi kultury osobistej, a jednocześnie zapewnienia stanowczości i skuteczności w działaniu powoduje konieczność właściwego rozpoznania i wycucia sytuacji, intencji i zamiarów osób, a w efekcie – taktownego i asertywnego postępowania policjantów. Nie mogą oni być ulegli wobec żądań czy zachowań osób objętych czynnościami lub działaniami służbowymi, dążąc za wszelką cenę do uniknięcia konfliktu lub agresji ze strony tych osób. Aby zachować asertywność i transparentność swoich czynności lub działań, policjant nie

powinien dopuszczać do podawania osobom objętym czynnościami ręki na powitanie i pożegnanie, pozwalać, aby go poklepywano po ramieniu w czasie rozmowy, czy aby osoby objęte czynnościami paliły papierosy lub spożywały jakiegokolwiek produkty w czasie wykonywania czynności na miejscu zdarzenia.

Reasumując, należy stwierdzić, że bezpieczeństwo działań i czynności służbowych policjantów pełni rolę swoistego warunku skuteczności (nie wiąże się z działaniem za wszelką cenę i wszelkimi środkami lub sposobami, byle osiągnąć cel). Nie można zatem mówić o prawidłowej skuteczności bez zachowania wymogów w zakresie bezpieczeństwa policyjnych czynności służbowych, gdyż działanie takie byłoby wadliwe prawnie i nie prowadziłyby do realizacji ustawowych zadań Policji, lecz stwarzałyby podstawy do podważenia jego efektów przez obywateli lub przedstawicieli mass mediów (np. skargi obywateli do Rzecznika Praw Obywatelskich, krytyczne programy w telewizji).

Z bezpieczeństwem i skutecznością realizacji obowiązków i zadań służbowych (lub czynności z nimi związanych) łączy się ich jakość i stopień profesjonalizmu, nie jest to jednak bezpośrednio powiązanie. Prawidłowo wykonane czynności nie dają podstaw do ich zaskarżenia i nie narażają policjantów na konsekwencje odpowiedzialności karnej czy dyscyplinarnej. W znaczeniu bezpieczeństwa fizycznego prawidłowość i profesjonalizm działania policjantów wzbudzają respekt ze strony sprawców naruszeń prawa, zniechęcają do zamachów, oporu lub sprzeciwów wobec wykonywania prawnych poleceń. U praworządnych obywateli kształtują uznanie i poparcie dla Policji. W rezultacie prawidłowo realizowane czynności i działania policjantów wzmacniają bezpieczeństwo i porządek publiczny oraz bezpieczeństwo obywateli i ich mienia. Zasadniczo nie sformułowano kryteriów czy standardów określających jakość policyjnych działań i czynności służbowych pod względem wymagań społecznych. Poniekąd określają ją obowiązujące przepisy prawne, oparte na nich wytyczne i polecenia przełożonych, procedury praktyki policyjnej, a także zasady etyki zawodowej policjanta. Zgodnie z ich brzmieniem policjant powinien udzielić pomocy osobom potrzebującym w sytuacjach uzasadnionych, wykonywać czynności według najlepszej wiedzy i woli, rzetelnie, uczciwie, w sposób odpowiedzialny, odważny i ofiarny. Szanować godność oraz inne prawa i wolności człowieka, wykazywać życzliwość, bezstronność i tolerancję, wrażliwość oraz takt w sytuacjach cierpień lub ludzkich nieszczęść, wystrzegać się korupcji, dbać o zachowanie dyskrecji w odniesieniu do informacji związanych z niektórymi czynnościami służbowymi¹⁴.

Bazując na przedstawionych kategoriach regulacyjnych, można wskazać wiele zachowań i czynności policjantów, których przestrzeganie zapewni wysoką jakość realizowanych działań i czynności służbowych, a mianowicie:

- 1) przestrzeganie właściwej postawy policjantów wobec obywateli poprzez:
 - kompletne, estetyczne i zgodne z przepisami umundurowanie,
 - trzymanie rąk swobodnie opuszczonych wzdłuż ciała,
 - ustawienie nóg w lekkim rozkroku z wykretem nogi częściej używanej (przyjęcie tzw. stabilnej postawy),
 - poważny, wykazujący rozwagę i skupienie, wyraz twarzy,
 - utrzymywanie kontaktu wzrokowego z obywatelem w czasie rozmowy z nim (w granicach 60% czasu rozmowy),
 - umiejętne operowanie tonem głosu w zależności od sytuacji, roli danej osoby w zdarzeniu i jej zachowania się wobec policjanta,
 - stosowanie w rozmowach w sposób poprawny zasad języka polskiego, zwięzłych wyrażen, słów kulturalnych, jednoznacznych i zrozumiałych dla obywatela;
- 2) zachowanie elementów trójkąta bezpieczeństwa, na który składają się:
 - właściwe postawy policjantów,

¹⁴ Zarządzenie nr 805 KGP z dnia 31 grudnia 2003 r. w sprawie zasad etyki zawodowej policjanta (Dz. Urz. KGP z 2004 r. Nr 1, poz. 3).

- utrzymywanie bezpiecznej odległości policjanta realizującego od obywatela (ok. 1,5 m) oraz odległości między policjantami – realizującym a asekurującym (ok. 3 m), a także policjanta asekurującego od obywatela (ok. 3 m) w ustawieniu zachowującym kształt trójkąta o zalecanych odległościach (na ile pozwalają miejsce i sytuacja wykonywanych czynności),
 - zachowywanie ustawienia trójkąta bezpieczeństwa także w przypadku przemieszczania się obywatela, aby policjanci nie znaleźli się na linii strzału (przemieszczanie się policjantów do czasu zdyscyplinowania obywatela),
 - konsekwentnie zachowywany podział ról policjantów, przy sporadycznym włączaniu się policjanta asekurującego w tok wykonywanych czynności w celu wsparcia policjanta realizującego zajętego w tym czasie innymi ważnymi czynnościami, np. sprawdzaniem dokumentu i osoby w KSIP,
 - ciągle pozostawanie policjantów we wzajemnym polu widzenia (nierozdzielanie się czy wykonywanie czynności w odrębnych pomieszczeniach),
 - wykazywanie podzielności uwagi przez policjanta realizującego czynności wobec obywatela (zerkanie na legitymowanego od czasu do czasu mimo dokonywania np. weryfikacji dokumentów tożsamości lub wykonywania zapisu w notatniku służbowym),
 - ustawienie się policjantów umundurowanych bokiem do obywatela w celu ochrony broni palnej służbowej przed wyszarpieniem i utratą (w zależności od tego, czy policjant posiada sprawniejszą prawą czy lewą rękę i czy nosi broń palną na pasie głównym po lewej czy po prawej stronie),
 - skupienie uwagi policjantów głównie na rękach, nogach i twarzy obywatela,
 - ustawienie realizującego policjanta po stronie obywatela, po której sięga on ręką po dokument, a policjanta asekurującego po przeciwnej stronie (pozwoli to dostrzec, co obywatel wydobywa lub posiada np. pod kurtką lub bluzą),
 - po otrzymaniu dokumentu wykonanie przez policjanta realizującego małego kroku w tył, po to, by zwiększyć bezpieczną odległość i uzyskać lepsze warunki do zauważenia i odparcia zamachu lub przeciwdziałania próbie ucieczki,
 - zlustrowanie miejsca działań i czynności służbowych w celu wykrycia ewentualnych przedmiotów, które obywatel mógł odrzucić, np. dokumentów, narkotyków, niebezpiecznych przedmiotów,
 - „odprowadzenie wzrokiem” obywatela po wylegitymowaniu, aby ocenić jego zachowanie po zakończeniu czynności;
- 3) wykazywanie opanowania emocjonalnego i sprawności w wykonywaniu działań i czynności służbowych;
 - 4) przestrzeganie zasad prowadzenia działań i czynności służbowych, szczególnie zasady obiektywizmu, bezstronności, kultury, poszanowania godności obywateli, nienadużywania środków przymusu bezpośredniego, asertywności itp.;
 - 5) zachowywanie etapów i algorytmu realizacji określonego rodzaju działań i czynności służbowych;
 - 6) przestrzeganie wytycznych i poleceń przełożonych, np. wytycznych nr 1 Komendanta Głównego Policji z dnia 20 kwietnia 2005 r. w sprawie ochrony bezpieczeństwa osobistego policjantów oraz osób postronnych podczas zatrzymywania osób poruszających się pojazdami (Dz. Urz. KGP Nr 10, poz. 68).

2. Czynniki i zasady zapewnienia bezpieczeństwa fizycznego

2.1. Czynniki bezpieczeństwa fizycznego

W literaturze przedmiotu podkreśla się, że bezpieczeństwo interwencji policyjnych jest uzależnione od okoliczności zdarzenia oraz właściwości po stronie policjanta, określanych mianem obiektywnych oraz subiektywnych czynników bezpiecznego interweniowania. Stwierdzenie to można z powodzeniem odnieść do bezpieczeństwa innych niż interwencje policyjnych działań lub czynności służbowych.

Do obiektywnych czynników bezpiecznego wykonywania działań i czynności służbowych policjantów należy zaliczyć okoliczności sytuacji, na których zaistnienie lub występowanie nie mają oni wpływu, a mianowicie:

- charakter zdarzenia – zagrożenia;
- miejsce działań i czynności służbowych;
- osoby objęte działaniami i czynnościami służbowymi;
- czas działań i czynności służbowych;
- przewidywane zadania do realizacji (tzn. co można i trzeba zrobić oraz w jaki sposób, aby osiągnąć cel działań i czynności służbowych).

W odniesieniu do interwencji te czynniki są określane mianem elementów sytuacji interwencyjnej (w skrócie ESI) i pozwalają w praktyce na sprawniejsze rozpoznanie zdarzenia objętego interwencją, a tym samym na szybszy i trafniejszy wybór taktyki. W przypadku pozostałych działań i czynności służbowych ich zastosowanie będzie podobne.

Niezwykle ważnym elementem bezpieczeństwa policyjnych działań i czynności służbowych jest ich umiejętne rozpoczęcie. Pierwsze słowa, gesty oraz czynności budują tzw. pozytywne lub negatywne wrażenie osób objętych czynnościami służbowymi, mogą wzbudzić pozytywne lub negatywne emocje, pomóc rozwiązać konflikt czy problem lub doprowadzić do jego eskalacji. Mogą wpływać na dalsze czynności, kierując ich przebieg i efekty. Z tego względu duże znaczenie ma szybkie wizualne rozpoznanie miejsca działań lub czynności służbowych, wyglądu, zachowania się oraz stanu emocjonalnego uczestników zdarzenia, a także trafne wykorzystanie zasad psychologii i komunikacji interpersonalnej związanych z umiejętnościami nawiązania odpowiedniego pierwszego kontaktu, prowadzenia rozmowy, stosowania perswazji i negocjacji.

Do pozostałych obiektywnych czynników bezpiecznego wykonywania działań lub czynności służbowych należy zaliczyć:

- cel działań i czynności służbowych;
- informacje o przyczynach, przebiegu i skutkach zdarzenia objętego działaniami i czynnościami służbowymi;
- obowiązujące przepisy, procedury i wytyczne przełożonych (m.in. granice prawnego działania policjanta);
- rodzaj uzbrojenia i wyposażenia policjanta (np. czy jest ono nowoczesne, niezawodne i łatwe w obsłudze).

Grupę subiektywnych czynników bezpiecznego wykonywania działań lub czynności służbowych stanowią cechy i właściwości samych realizujących te czynności lub działania policjantów, a mianowicie:

- wiedza ogólna i zawodowa policjanta;
- umiejętności ogólne i zawodowe policjanta, m.in.: sprawność fizyczna, komunikatywność, błyskawiczne rozpoznanie, analiza i ocena sytuacji, ocena stanów emocjonalnych ludzi, podejmowanie szybkich i trafnych decyzji, asertywność, empatia, odporność na stres, postępowanie w sytuacjach konfliktowych, opanowanie emocji, m.in. strachu, zdenerwowania, obawy, a także poczucia winy, wrogości, braku zaufania, dobór i zastosowanie właściwej taktyki, wykorzystanie doświadczenia własnego i innych, perswazji i negocjacji;
- stan sprawności wyposażenia, uzbrojenia i innych środków będących w jego dyspozycji¹⁵;
- doświadczenie życiowe oraz zawodowe;
- umiejętności postępowania z osobami: będącymi pod działaniem alkoholu, narkotyków lub innych podobnie działających środków, agresywnymi, wykazującymi przejawy chorób psychicznych, zakaźnych lub wykazującymi zaburzenia czynności psychicznych w zachowaniu.

2.2. Wzajemna asekuracja w czasie działań lub czynności służbowych policjantów

Z bezpieczeństwem działań lub czynności służbowych policjantów wiąże się konieczność zapewnienia wzajemnej asekuracji. Termin „**asekuracja**” nie występuje w opracowaniach literatury przedmiotu, dlatego należy się posłużyć terminem słownikowym, aby wykazać istotę tego wyrażenia na gruncie pracy policyjnej. Słownik języka polskiego wyjaśnia, że pojęcie to obejmuje zabezpieczenie się przed skutkami ryzykownych lub jakichś niekorzystnych działań, np. przed bankructwem bądź jest ubezpieczeniem się, zapewnieniem sobie pomocy i ochrony w czasie wykonywania trudnych i niebezpiecznych czynności, np. podczas wspinaczki wysokogórskiej¹⁶.

Wyrażenie „wzajemna asekuracja” w zakresie realizacji działań i czynności policyjnych oznacza gotowość policjantów do udzielenia sobie pomocy w czasie realizowanych działań lub czynności policyjnych w ramach podziału ról w patrolu (policjant realizujący i asekurujący) i przy zachowaniu elementów trójkąta bezpieczeństwa. Policjant (policjanci) asekurujący wykazuje wzmożoną czujność, gotowość do przeciwdziałania ewentualnym zamachom, próbom ucieczki, czynnego lub biernego oporu czy innych utrudnień ze strony osób objętych czynnościami, a także udziela krótkotrwałą pomoc policjantowi realizującemu. Policjant „realizujący” wykonuje natomiast wszystkie czynności wobec osób objętych zdarzeniem, wykazując podzielność uwagi i gotowość współdziałania z policjantem asekurującym w zakresie zapobieżenia ucieczce lub zamachowi ze strony tych osób.

Z uwagi na to, że patrole policyjne posiadają najczęściej dwuosobowy skład, podział ról w takim patrolu polega na przyjęciu pewnej „specjalizacji” w zakresie wykonywanych czynności lub działań na miejscu zdarzenia. Jeden z policjantów, określany mianem realizującego, występuje w wiodącej roli wykonującego czynności, będąc ustawiony w określonej odległości od obywatela i od policjanta asekurującego z zachowaniem wymogów trójkąta bezpieczeństwa, wykazuje gotowość obezwładnienia osób zachowujących się w sposób niebezpieczny, uspokajając je lub dyscyplinując słownie. Policjant asekurujący może przejąć na krótki czas

¹⁵ *Vademecum interwencji policyjnych*, s. 30.

¹⁶ *Uniwersalny słownik*, t. I, red. S. Dubisz, s. 131.

inicjatywę w wykonywaniu czynności, gdy policjant realizujący w tym czasie wykonuje inne ważne czynności (np. sprawdzenie drogą radiową danych osobowych w policyjnych zbiorach informatycznych), a zniecierpliwiona osoba żąda wyjaśnień, zadaje pytania, wykonuje gwałtowne ruchy rękoma, drepcze w miejscu. Ten podział ma duże znaczenie, gdyż zapewnia sprawność i uporządkowanie realizowanych czynności oraz skuteczną komunikację między osobami objętymi czynnościami, ponieważ jest dla nich ważne, aby od początku do końca działań lub czynności służbowych ten sam policjant prowadził z nimi rozmowę i podejmował decyzje dotyczące ich sytuacji.

Tak rozumiana wzajemna asekuracja policjantów ma szczególne znaczenie w czasie realizacji działań lub czynności służbowych w miejscach publicznych, w tym szczególnie w porze nocnej. Daje możliwość odparcia niespodziewanej próby napaści na policjantów przez osoby wrogo nastawione do Policji, które najczęściej pojawiają się w celu udzielenia pomocy sprawcom i atakują policjantów. Bezwzględność postępowania sprawców, stosowanie niebezpiecznych przedmiotów, w tym broni palnej, czy też konieczność podejmowania działań i czynności służbowych wobec grupy osób wymuszają konieczność podziału ról policjantów w patrolu i zapewnienia asekuracji przez jednego z policjantów partnerowi, którego uwaga jest skupiona na wykonywanych czynnościach wobec obywatela lub obywateli.

Usprawnieniu wzajemnej asekuracji policjantów w czasie realizacji działań i czynności służbowych ma służyć **metoda gradacji zagrożeń** czynności interwencyjnych, wzorowana na znaczeniu koloru światła sygnalizacji świetlnej w ruchu drogowym poprzez nadanie odpowiednich znaczeń i treści poszczególnym kolorom sygnalizacji. Poszczególne kolory oznaczają:

- a) czerwony – zagrożenie, niebezpieczeństwo,
- b) żółty – wzmożenie uwagi, możliwość wystąpienia zagrożenia,
- c) zielony – względne bezpieczeństwo¹⁷.

W praktyce ten system ułatwia przeprowadzanie działań lub czynności policyjnych, przyczyniając się do oceny sytuacji pod kątem bezpieczeństwa własnego i innych osób. Przypisanie poszczególnym kolorom poziomów zagrożeń, z jednoczesnym określeniem ich stopniowości jest kwestią umowną, związaną raczej ze stopniem szkodliwości, jaki mogą wywołać bezprawne zachowania osób.

Kolor czerwony – policjanci mogą używać takiego określenia, gdy są widoczne oznaki konkretnego zagrożenia, niebezpieczeństwa:

- a) policjant wie, że ma do czynienia ze szczególnie niebezpiecznym przestępcą (sprawcą lub osobą, wobec której istnieje uzasadnione podejrzenie popełnienia ciężkich przestępstw określonych np. w art. 45 pkt 3b i 4 ustawy z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej)¹⁸;
- b) gdy zachodzi uzasadnione podejrzenie, że osoby objęte czynnościami mają broń lub inne niebezpieczne narzędzia i są gotowe ich użyć;
- c) osoba wykazuje frustrację, agresywność, gwałtowne, nieprzemysłane reakcje oraz zmienne stany uczuciowe;
- d) sprawca zapowiada lub pokazuje gestem chęć dokonania zamachu na inne osoby;
- e) okoliczności i otoczenie zdarzenia stwarzają zagrożenie dla życia lub zdrowia policjantów np. realizacja interwencji na głównej sali konsumpcyjnej w restauracji w czasie odbywającego się wesela.

Kolor żółty – policjanci mogą posługiwać się takim hasłem, gdy występują sygnały o możliwości wystąpienia zagrożenia, powodujące wzmożenie uwagi:

- a) nietypowe okoliczności interwencji – miejsce, czas, liczba osób objętych interwencją (np. noc, peryferie miasta, duża grupa osób objętych czynnościami);

¹⁷ *Vademecum interwencji policyjnych*, s. 37.

¹⁸ Dz. U. poz. 628, z późn. zm.

- b) interwencja dotyczy osób o specjalnych właściwościach psychofizycznych (chorych psychicznie, zakażnie, w tym na AIDS, osób będących pod wpływem alkoholu, narkotyków lub innych podobnie działających substancji);
- c) osoby objęte interwencją wykazują nadmierną nerwowość połączoną z odmową stosowania się do prawnych poleceń, wykonywaniem gwałtownych ruchów (chodzenie w miejscu, cofanie się, odchylanie, machanie rękoma);
- d) występują inne okoliczności lub nietypowe zachowania, które według oceny policjantów mogą spotęgować zagrożenie (udawanie omdleń, symulowanie niedorozwoju, histeria, nadmierna płaczliwość itp.).

Kolor zielony – posługiwanie się takim określeniem jest zalecane, gdy brak oznak i sygnałów zagrożenia, tzw. względne bezpieczeństwo:

- a) zachowanie podstawowych zasad bezpieczeństwa wynikających z przyjętych procedur działań i czynności służbowych policjantów,
- b) osoby objęte czynnościami interwencji współdziałają z policjantami, stosują się do ich poleceń.

Wzrost bezpieczeństwa w czasie realizacji działań i czynności służbowych zapewni również **metoda znaków umownych**¹⁹. Do porozumiewania się i sygnalizowania pewnych faktów, stanów lub zamiarów działania policjanci używają znaków umownych za pomocą rąk i dłoni. Liczba, sposób wyrażania i znaczenie takich znaków mogą być różne, w zależności od poczynionych wcześniej uzgodnień. Pewna zgodność występuje co do znaków używanych najczęściej przez policjantów w czasie wykonywania zadań służbowych, a mianowicie:

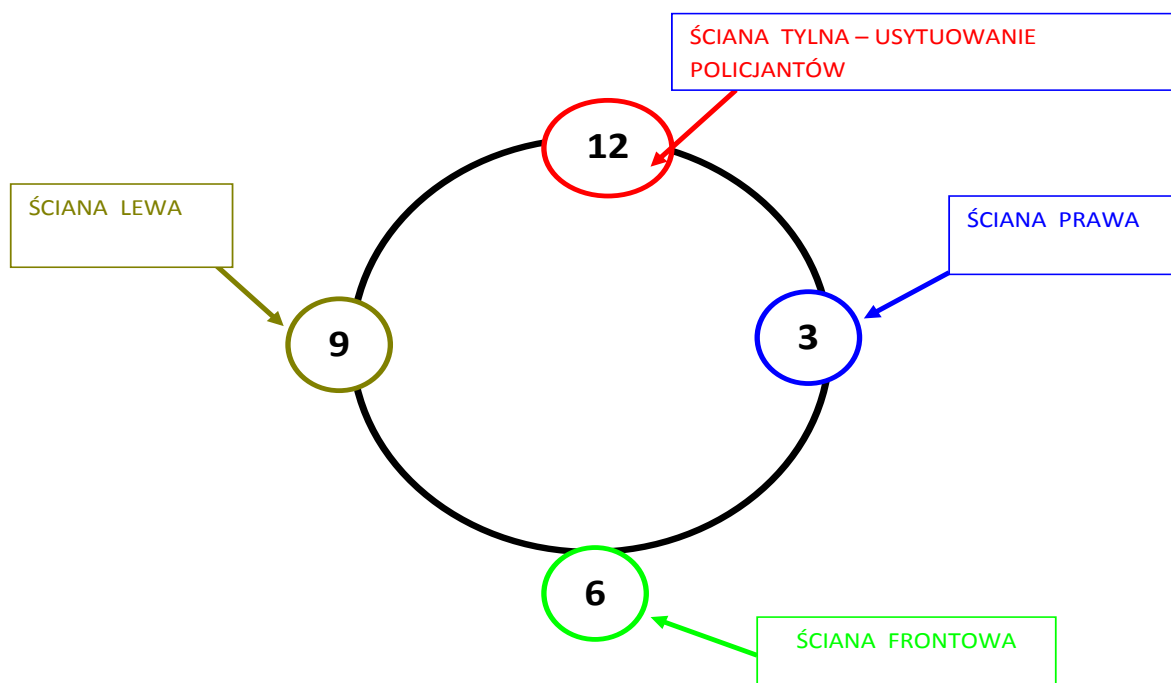


Rys. 1. Niektóre umowne znaki sygnalizacyjne używane przez policjantów
Źródło: *Vademecum interwencji policyjnych*

Na miejscu zdarzenia objętego działaniami i czynnościami służbowymi policjanci mogą zastosować również **metodę „zegarową”** polegającą na przekazywaniu za pomocą znaków i sygnałów wykonywanych rękoma m.in. ważnych informacji obejmujących spostrzeżenia o zagrożeniach lub innych istotnych dla wykonywanych czynności lub działań zmianach w otoczeniu, w sposób znany funkcjonariuszom, a trudny do odczytania dla innych osób, szczególnie sprawców zdarzenia. Metoda ta jest pomocna w określeniu kierunku, z którego

¹⁹ Tamże, s. 39–40.

może nadejść zagrożenie albo mogą wystąpić istotne dla przebiegu interwencji zmiany sytuacji. Za punkt odniesienia przyjmuje się umowny cyferblat tarczy zegarowej. Określenie i informowanie się działających w takiej sytuacji policjantów następują za pomocą wskazania słownie lub gestami godziny na umownej tarczy zegara w stosunku miejsca znajdowania się sprawcy, centrum zagrożenia, gdy np.: sprawca przebywa w budynku.



Rys. 2. Schemat działania z wykorzystaniem metody zegarowej przez policjantów

Mając na uwadze znaczenie bezpieczeństwa fizycznego w czasie realizacji policyjnych działań lub czynności służbowych, należy zgodzić się z twierdzeniem, że każdy sposób lub metoda działania policjantów, które są zgodne z obowiązującymi przepisami, celem i zasadami takich działań lub czynności oraz przyczyniają się do wzrostu ich bezpieczeństwa i jakości, godne są propagowania i stosowania.

2.3. Zasady zapewnienia bezpieczeństwa fizycznego działań lub czynności służbowych policjantów

Prawidłowa realizacja działań lub czynności policyjnych wymaga przestrzegania wielu zasad bezpieczeństwa. Pojęcie „zasada” należy rozumieć jako zalecany kierunek, wzorzec (wzór) postępowania w określonej sytuacji. W zależności od rodzaju podstawowych, najczęściej realizowanych czynności lub działań można wymienić następujące zasady bezpiecznego postępowania:

1) legitymowania:

- powiadomienia dyżurnego właściwej miejscowo jednostki organizacyjnej Policji o miejscu, przyczynie legitymowania,

- doboru ustronnego i bezpiecznego miejsca realizacji legitymowania,
 - stosowania trójkąta bezpieczeństwa (zaleca się, aby legitymowanie realizowało co najmniej dwóch policjantów),
 - taktownego rozpoczęcia legitymowania (w zależności od zachowania się osoby lub sytuacji policjant powinien skierować do osoby słowa przywitania lub polecenia zaprzestania bezprawnego zachowania),
 - rozważnego, ostrożnego, aczkolwiek stanowczego i konsekwentnego postępowania (gotowość do zapobieżenia próbie czynnego oporu, ataku lub ucieczki),
 - stosowania właściwych przepisów prawnych oraz procedur w celu przekonania legitymowanego o zasadności i legalności działania, a w rezultacie wzbudzenia respektu i uznania,
 - trafnej i bieżącej oceny sytuacji i adekwatnego reagowania,
 - wzajemnej asekuracji policjantów,
 - żądania i egzekwowania poleceń opuszczenia pojazdu przez legitymowanych oraz innych pasażerów, gdy uzasadniają to względy bezpieczeństwa,
 - poszanowania godności osobistej oraz innych praw i wolności osób legitymowanych, w tym nieprowokowania wyzywającym zachowaniem lub nadużywaniem środków przymusu bezpośredniego,
 - umiejętnego prowadzenia rozmowy zmierzającego do rozładowania napięć oraz rozwiązania problemów, a nie ich eskalacji,
 - dokonywania sprawdzeń osób legitymowanych, ewentualnie dokumentów tożsamości w policyjnych systemach informatycznych,
 - skrytości, czyli posługiwania się przyjętymi hasłami i kodami w czasie legitymowania osoby,
 - informowania osób legitymowanych o przysługujących prawach i obowiązkach,
 - bieżącego dokumentowania wykonanych czynności;
- 2) zatrzymywania osoby:
- doboru, w miarę możliwości, odpowiedniego czasu, ustronnego i bezpiecznego miejsca, ze względu na powód zatrzymania i stopień zagrożenia, jaki może wystąpić w tej sytuacji oraz ze strony osoby podlegającej zatrzymaniu,
 - zaplanowania zatrzymania, jeśli pozwala na to sytuacja,
 - właściwego podejścia do miejsca pobytu lub znajdowania się osoby zatrzymywanej, zastosowania wstępnej obserwacji lub zasadzki, aby uniemożliwić ucieczkę,
 - ciągłej obserwacji, analizy i oceny sytuacji,
 - realizacji działań z dużą szybkością, z wykorzystaniem zaskoczenia,
 - zastosowania bezpiecznego ustawienia lub ułożenia osoby podlegającej zatrzymaniu (jeśli nie wykonuje prawnych poleceń, to stosując chwyt techniki obezwładnienia siły fizycznej, należy spowodować, aby osoba stanęła tyłem do zatrzymującego policjanta, oparła głowę np.: o ścianę, parkan, samochód lub drzewo bądź położyła się twarzą do podłoża, a nogi i ręce rozstawiła szeroko w bok),
 - zapewnienia sobie ewentualnego wsparcia i pomocy ze strony innych policjantów (zwracając się do dyżurnego z prośbą o wsparcie) w sytuacji konieczności zatrzymania więcej niż jednej osoby, osoby posiadającej broń lub inny niebezpieczny przedmiot czy też zatrzymywania w trudnych warunkach, np. w nocy,
 - stosowania środków przymusu bezpośredniego, w tym szczególnie kajdanek, wobec agresywnych lub niebezpiecznych osób podlegających zatrzymaniu, przez co najmniej dwóch policjantów (w tym policjanta asekurującego), a trzech podczas zakładania kaftana bezpieczeństwa,
 - obligatoryjnego stosowania kontroli osobistej w sytuacjach uzasadnionych albo sprawdzenia zatrzymywanej osoby pod kątem posiadania niebezpiecznych przedmiotów, albo jej przeszukania,

- poinformowania zatrzymanego o podstawie prawnej, przyczynie zatrzymania oraz przysługujących mu prawach w związku z zatrzymaniem, a także wysłuchania jego oświadczenia na okoliczność przyczyny zatrzymania czy korzystania z uprawnień,
 - w uzasadnionych sytuacjach realizacji żądań zatrzymanego związanych z przysługującymi mu uprawnieniami w związku z zatrzymaniem,
 - legitymowania zatrzymanego z zastosowaniem zasad wymaganych w tym zakresie,
 - maksymalnej koncentracji uwagi i czujności na ewentualnych zagrożeniach – starać się przewidywać niektóre okoliczności, jak np. próbę ucieczki, napaści, stosowania oporu;
 - sprawowania ciągłej kontroli nad osobą lub osobami objętymi czynnościami (należy nie dopuszczać, aby osoby te pozostawały bez nadzoru policjanta, a w przypadku pieszego konwojowania lub doprowadzania osoby zatrzymanej policjant powinien trzymać ją za przedramię, nawet jeśli osoba ta ma założone kajdanki),
 - gotowości do natychmiastowego działania np. w celu obezwładnienia w wyniku użycia środków przymusu bezpośredniego lub broni w uzasadnionych przypadkach,
 - przestrzegania podziału ról i zadań pomiędzy policjantami wykonującymi te czynności,
 - umiejętnego używania pretekstu lub zaskoczenia, np. sprawdzenia pobytu w danym miejscu lub wykonania tzw. prewencyjnego legitymowania, aby potwierdzić, czy faktycznie jest to ta osoba, która podlega zatrzymaniu,
 - wyjątkowości zatrzymywania w środkach masowej komunikacji lub w innych miejscach o dużym natężeniu ruchu, jeżeli uzasadnia to niezwłoczność działań,
 - poinformowania zatrzymanego o obowiązku stosowania się do prawnych poleceń organu zatrzymującego i konsekwencjach związanych z próbą ucieczki, napaści lub agresywnych zachowań,
 - stosowania wyłącznie pojazdu służbowego do przewożenia zatrzymanego,
 - uniemożliwiania kontaktowania się zatrzymanego z innymi osobami czy to telefonicznie, czy w bezpośredniej rozmowie (z wyjątkiem adwokata lub radcy prawnego);
- 3) kontroli osobistej:
- doboru bezpiecznego i niedostępnego w czasie wykonywania kontroli dla tzw. osób postronnych miejsca jej wykonania (z wyjątkiem niezwłoczności kontroli, w szczególności ze względu na okoliczności mogące stanowić zagrożenie dla życia, zdrowia ludzkiego lub mienia, można ją dokonać w innym miejscu, przy czym wykonanie to powinno obejmować sposób możliwie najmniej naruszający dobra osobiste osoby kontrolowanej),
 - stosowania trójkąta bezpieczeństwa,
 - rozważnego, ostrożnego, aczkolwiek stanowczego i konsekwentnego postępowania (gotowość do zapobieżenia próbie czynnego oporu, ataku lub ucieczki),
 - stosowania właściwych przepisów prawnych oraz procedur w celu przekonania kontrolowanego o zasadności i legalności działania, a w rezultacie wzbudzenia u niego respektu i uznania dla policjantów,
 - trafnej i bieżącej oceny sytuacji i adekwatnego reagowania na występujące zmiany,
 - wzajemnej asekuracji policjantów,
 - poszanowania godności osobistej oraz innych praw i wolności osób kontrolowanych, nieprovokowania wyzywającym zachowaniem lub nadużywaniem środków przymusu bezpośredniego,
 - zastosowania bezpiecznego ustawienia osoby kontrolowanej (jeśli nie wykonuje prawnych poleceń policjanta, to z użyciem chwytów techniki obezwładnienia siły fizycznej należy spowodować, aby osoba stanęła tyłem do kontrolującego policjanta, oparła głowę np.: o ścianę, parkan, samochód lub drzewo, nogi i ręce rozstawiła szeroko w bok),
 - poinformowania kontrolowanego o podstawie prawnej, przyczynie kontroli osobistej oraz przysługujących mu prawach w związku kontrolą osobistą, a także wysłuchania jego oświadczenia na okoliczność przyczyny kontroli czy korzystania z uprawnień,

- zapewnienia, w miarę możliwości, zgodności płci kontrolującego policjanta oraz osoby kontrolowanej (z wyjątkiem niezwłoczności kontroli, w szczególności ze względu na okoliczności mogące stanowić zagrożenie dla życia, zdrowia ludzkiego lub mienia może jej dokonać policjant płci odmiennej, przy czym sposób możliwie najmniej naruszający dobra osobiste osoby kontrolowanej),
 - sprawdzenia opuszkami palców zewnętrznej odzieży kontrolowanego oraz przejrzania jego podręcznych bagaży,
 - nieodkrywania części ciała osoby kontrolowanej oraz niezdejmowania elementów jej odzieży,
 - zapewnienia obecności w czasie kontroli osoby przybranej przez kontrolowanego (jeśli kontrolowany tego żąda, a osoba przybrana nie utrudnia czynności) lub realizującego czynności policjanta (jeśli jest to niezbędne), która może potwierdzić w sytuacjach koniecznych sposób jej realizacji,
 - legitymowania osób kontrolowanych, z jednoczesnym ich sprawdzeniem oraz sprawdzeniem ujawnionych dokumentów tożsamości w policyjnych systemach informatycznych,
 - przestrzegania obowiązujących ograniczeń w zakresie wykonywania kontroli osobistej wobec osób posiadających immunitet, ograniczeń wynikających z praw i wolności człowieka, prawa własności do posiadanych przedmiotów czy zasad etyki zawodowej policjantów;
- 4) sprawdzania bagaży i przeglądania ładunków:
- stosowania właściwych przepisów prawnych oraz procedur w celu przekonania osoby objętej czynnościami o zasadności i legalności działania, a w rezultacie wzbudzenia respektu i uznania,
 - trafnej i bieżącej oceny sytuacji i adekwatnego reagowania na jej zmiany,
 - wzajemnej asekuracji policjantów,
 - poszanowania godności osobistej oraz innych praw i wolności osób objętych czynnościami, nieprovokowania wyzywającym zachowaniem lub nadużywaniem środków przymusu bezpośredniego,
 - wykonywania czynności sprawdzania bagaży i przeglądania ładunków w obecności posiadacza bagaży lub ładunku albo przedstawiciela przewoźnika, spedytora lub agenta morskiego,
 - wykonywania czynności sprawdzania bagaży i przeglądania ładunków w sytuacji niezwłoczności działania lub uzasadnionej obawy zniszczenia bądź utracenia rzeczy mogących stanowić dowód w sprawie albo podlegających zajęciu w postępowaniu karnym, pod nieobecność właściciela, posiadacza, spedytora czy agenta morskiego,
 - poinformowania osób objętych czynnościami sprawdzania bagaży lub przeglądania ładunków o podstawie prawnej i faktycznej oraz przysługujących im prawach w związku z tymi czynnościami, a także wysłuchania ich oświadczenia na tę okoliczność,
 - legitymowania osób objętych czynnościami sprawdzania bagaży i przeglądania ładunków, z jednoczesnym sprawdzeniem ich oraz ujawnionych dokumentów tożsamości w policyjnych systemach informatycznych,
 - przestrzegania obowiązujących ograniczeń w zakresie wykonywania sprawdzania bagaży i przeglądania ładunków wobec osób posiadających immunitet, ograniczeń wynikających z praw i wolności człowieka, prawa własności czy zasad etyki zawodowej policjantów;
- 5) przeszukiwania osoby:
- doboru bezpiecznego i niedostępnego w czasie wykonywania przeszukania dla tzw. osób postronnych miejsca do jej wykonania,
 - stosowania trójkąta bezpieczeństwa,
 - rozważnego, ostrożnego, aczkolwiek stanowczego i konsekwentnego postępowania (gotowość do zapobieżenia próbie czynnego oporu, zamachu lub ucieczki),

- stosowania właściwych przepisów prawnych oraz procedur w celu uzyskania przekonania osób objętych przeszukaniem o zasadności i legalności działania, a w rezultacie – wzbudzenia respektu i uznania,
 - trafnej i bieżącej oceny sytuacji i adekwatnego reagowania,
 - wzajemnej asekuracji policjantów,
 - poszanowania godności osobistej oraz innych praw i wolności osób przeszukiwanych, nieprovokowania wyzywającym zachowaniem lub nadużywaniem środków przymusu bezpośredniego,
 - zastosowania bezpiecznego ustawienia osoby przeszukiwanej (jeśli nie wykonuje prawnych poleceń, to stosując chwytty obezwładniające, należy spowodować, aby osoba stała tyłem do kontrolującego policjanta, oparła głowę np.: o ścianę, parkan, samochód lub drzewo),
 - poinformowania przeszukiwanego o podstawie prawnej, przyczynie przeszukania oraz przysługujących mu prawach w związku z przeszukaniem, a także wysłuchania jego oświadczenia na okoliczność przeszukania,
 - zapewnienia, w miarę możliwości, zgodności płci przeszukującego policjanta oraz osoby przeszukiwanej,
 - dokładnego sprawdzenia zewnętrznej odzieży i zakamarków ciała przeszukiwanego oraz jego podręcznych bagaży, z możliwością odkrywania zakrytych odzieżą części ciała,
 - sprawnego i dokładnego przeszukiwania osób, polegającego na przesuwaniu rąk po ich ciele i dotykaniu ich ciała: od nadgarstka do barku, przez kark, głowę i ramiona, plecy i pośladki, aż do nóg (buty, cholewki),
 - wizualnego i dotykowego sprawdzenia kieszeni i bagażu osoby przeszukiwanej (można również zapytać o ich zawartość osobę przeszukiwaną) przed przeszukaniem ich zawartości,
 - dopuszczenia do obecności w czasie przeszukania osoby przybranej przez objętego przeszukaniem lub wykonującego czynności policjanta, która może potwierdzić sposób jego realizacji,
 - legitymowania osób przeszukiwanych, z jednoczesnym sprawdzeniem ich oraz ujawnionych dokumentów tożsamości w policyjnych systemach informatycznych,
 - przestrzegania obowiązujących ograniczeń w zakresie wykonywania przeszukania osoby wobec osób posiadających immunitet, ograniczeń wynikających z praw i wolności człowieka, prawa własności czy zasad etyki zawodowej policjantów;
- 6) użycia lub wykorzystania środków przymusu bezpośredniego:
- stwierdzenia wystąpienia rzeczywistej sytuacji wyczerpującej co najmniej jeden z przypadków użycia lub wykorzystania określonego środka przymusu bezpośredniego,
 - upewnienia się, że nie występują zakazy podmiotowe oraz przedmiotowe użycia środków przymusu bezpośredniego,
 - przestrzegania warunków, zasad oraz przypadków i procedur użycia lub wykorzystania środków przymusu bezpośredniego (procedura przed użyciem takich środków oraz procedura po ich użyciu lub wykorzystaniu),
 - stosowania trójkąta bezpieczeństwa,
 - rozważnego, ostrożnego, aczkolwiek stanowczego i konsekwentnego postępowania (gotowość do zapobieżenia próbie czynnego oporu, ataku lub ucieczki),
 - stosowania właściwych przepisów prawnych oraz procedur w celu przekonania osób, wobec których użyto lub wykorzystano środki przymusu bezpośredniego, zasadności i legalności działania, a w rezultacie wzbudzenia respektu i uznania,
 - trafnej i bieżącej oceny sytuacji i adekwatnego reagowania,
 - wzajemnej asekuracji policjantów,
 - poszanowania godności osobistej oraz innych praw i wolności osób, wobec których użyto środków przymusu bezpośredniego, w tym nieprovokowania wyzywającym zachowaniem lub nadużywaniem tych środków,

- przestrzegania instrukcji oraz zaleceń w zakresie użycia środków przymusu bezpośredniego, z zachowaniem należytej ostrożności, ze względu na ich właściwości, które mogą zagrozić życiu lub zdrowiu ludzkiemu,
 - obligatoryjnego stosowania kontroli osobistej albo sprawdzenia pod kątem posiadania niebezpiecznych przedmiotów, albo przeszukania wobec osób, którym założono kajdanki, pas lub kaftan bezpieczeństwa,
 - legitymowania osób, wobec których użyto środków przymusu bezpośredniego, z jednoczesnym sprawdzeniem ich oraz ujawnionych dokumentów tożsamości w policyjnych systemach informatycznych,
 - przestrzegania obowiązujących ograniczeń w zakresie użycia środków przymusu bezpośredniego wobec osób posiadających immunitet, ograniczeń wynikających z praw i wolności człowieka czy zasad etyki zawodowej policjantów;
- 7) użycia lub wykorzystania broni palnej:
- stwierdzenia wystąpienia rzeczywistej sytuacji wyczerpującej co najmniej jeden z przypadków użycia lub wykorzystania broni palnej,
 - upewnienia się, że nie występują zakazy podmiotowe oraz przedmiotowe użycia broni palnej,
 - przestrzegania warunków, zasad oraz przypadków i procedur użycia lub wykorzystania broni palnej (procedura przed użyciem takiej broni oraz procedura po jej użyciu lub wykorzystaniu),
 - stosowania trójkąta bezpieczeństwa,
 - rozważnego, ostrożnego, aczkolwiek stanowczego i konsekwentnego postępowania,
 - stosowania właściwych przepisów prawnych oraz procedur w celu przekonania osób objętych użyciem broni palnej o zasadności i legalności działania, a w rezultacie wzbudzenia respektu i uznania,
 - trafnej i bieżącej oceny sytuacji oraz adekwatnego reagowania na występujące jej zmiany,
 - wzajemnej asekuracji policjantów,
 - poszanowania godności osobistej oraz innych praw i wolności osób, wobec których użyto broni palnej, nieprovokowania wyzywającym zachowaniem lub nadużywaniem broni palnej,
 - przestrzegania instrukcji oraz zaleceń w zakresie użycia lub wykorzystania broni palnej, w szczególności postępowania z należytą ostrożnością, ze względu na jej właściwości, które mogą zagrozić życiu lub zdrowiu ludzkiemu,
 - obligatoryjnego użycia kajdanek, zatrzymania, stosowania kontroli osobistej albo sprawdzenia zatrzymywanej osoby, wobec której użyto broni palnej pod kątem posiadania niebezpiecznych przedmiotów, albo jej przeszukania,
 - legitymowania osób, wobec których użyto broni palnej, z jednoczesnym sprawdzeniem ich oraz ujawnionych dokumentów tożsamości w policyjnych systemach informatycznych;
- 8) realizacji interwencji:
- powiadomienia dyżurnego właściwej miejscowo jednostki organizacyjnej Policji o miejscu, przyczynie podjęcia interwencji,
 - określenia charakteru zdarzenia objętego interwencją (przestępstwo, wykroczenie, naruszenie innych przepisów prawnych, działania sił przyrody lub bezpańskich albo dzikich zwierząt),
 - wyeliminowania lub ograniczenia bezpośredniego zagrożenia i udzielenia albo spowodowania udzielenia pierwszej pomocy osobom, których życiu lub zdrowiu zagraża niebezpieczeństwo,

- powiadomienia o zdarzeniu odpowiednich służb ratowniczych i podmiotów, w tym dyżurnego właściwej miejscowo jednostki Policji,
- uniemożliwienia sprawcy kontynuowania działań niezgodnych z prawem i – o ile jest to możliwe i zasadne – zatrzymania go na miejscu, ewentualnie w podjętym pościgu,
- w miarę możliwości dokonania doboru ustronnego i bezpiecznego miejsca na przeprowadzenie interwencji, jeżeli miejsce zdarzenia nie wymaga policyjnego zabezpieczenia,
- stosowania trójkąta bezpieczeństwa (zaleca się, aby każdą interwencję realizowało co najmniej dwóch policjantów),
- taktownego rozpoczęcia interwencji (w zależności od sytuacji lub zachowania się osoby, policjant powinien skierować słowa przywitania („dzień dobry” lub „dobry wieczór”) lub polecenia zaprzestania bezprawnego zachowania),
- rozważnego, ostrożnego, aczkolwiek stanowczego i konsekwentnego postępowania (gotowość do zapobieżenia próbie czynnego oporu, ataku lub ucieczki),
- stosowania właściwych przepisów prawnych oraz procedur w celu przekonania osób objętych interwencją o zasadności i legalności działania, a w rezultacie – wzbudzenia respektu i uznania u osób objętych interwencją,
- trafnej i bieżącej oceny sytuacji i adekwatnego reagowania na jej zmiany,
- wzajemnej asekuracji policjantów,
- żądania i egzekwowania poleceń opuszczenia pojazdu przez osoby objęte interwencją, gdy uzasadniają to względy bezpieczeństwa,
- poszanowania godności osobistej oraz innych praw i wolności osób objętych interwencją, nieprovokowania wyzywającym zachowaniem lub nadużywaniem środków przymusu bezpośredniego,
- umiejętnego prowadzenia rozmowy zmierzającego do rozładowania napięć oraz rozwiązania problemów, a nie do ich eskalacji,
- legitymowania osób objętych interwencją i dokonywania ich sprawdzeń, ewentualnie dokumentów tożsamości w policyjnych systemach informatycznych,
- ostrożnego wchodzenia do mieszkań, domów lub pomieszczeń (przed ewentualnym zapukaniem lub wejściem bez pukania należy cicho się zbliżyć i posłuchać, co się dzieje w środku, aby zorientować się co do ilości osób, ich nastrojów, trwającej kłótni, obecności zwierząt domowych itp.),
- wykorzystania osłon (np.: framug drzwi – policjanci nie powinni ustawiać się w świetle drzwi, ale z boku, wykorzystując jako osłonę futrynę oraz przyległe ściany lub osłonę radiowozu w czasie interwencji w miejscu publicznym),
- przejęcia inicjatywy i kształtowania sytuacji interwencyjnej (należy zgromadzić uczestników interwencji w jednym bezpiecznym pomieszczeniu i kontrolować ich zachowania),
- konieczności zachowania proporcji pomiędzy zadaniami do realizacji a siłami i środkami skierowanymi do realizacji interwencji,
- wyeliminowania możliwości użycia niebezpiecznych przedmiotów przez uczestników interwencji (nie należy przeprowadzać interwencji w kuchni, salonie, garażu, z uwagi na dostępność niebezpiecznych przedmiotów; na czas interwencji trzeba zabrać i zabezpieczyć np. w szafie, w kieszeni spodni munduru znajdujące się w pobliżu osób przedmioty, takie jak np.: butelki, wazon y itp.),
- utrzymania stałej łączności z dyżurnym jednostki organizacyjnej Policji,
- wykorzystania osłon naturalnych i technicznych (np. pobliskiego drzewa, budynku itp.),
- szybkiego i zdecydowanego działania,
- wykazywania taktu, kultury i obiektywizmu przez policjantów,
- uwzględniania analizy i oceny sytuacji w procesie podejmowania decyzji,

- wykazywania rozwagi i elastyczności w działaniu,
 - stosowania sygnalizowania stopnia zagrożenia (posługiwanie się odpowiednio kolorami sygnalizacji drogowej „czerwony”, „żółty”, „zielony”)²⁰,
 - poinformowania stron zdarzenia (lub samych poszkodowanych) o sposobie załatwienia sprawy oraz o ich prawach i obowiązkach, a także o dalszym toku postępowania w tej sprawie,
 - zabezpieczenia śladów i dowodów na miejscu zdarzenia, jeżeli charakter zdarzenia tego wymaga odebrania i zabezpieczenia przedmiotów posiadanych bez zezwolenia lub mogących służyć do popełnienia przestępstwa,
 - przekazania miejsca zdarzenia, w sytuacji przybycia prokuratora, przełożonego lub grupy operacyjno-procesowej, po dokładnym poinformowaniu o okolicznościach zdarzenia, wykonanych czynnościach oraz własnych spostrzeżeniach;
- 9) realizacji zadań służby patrolowej:
- właściwego przygotowania się policjantów do pełnienia służby, stosowne do jej charakteru, czasu i sposobu,
 - dążenia przez policjantów do „bycia widocznym” w rejonie pełnienia służby, o ile na odprawie do służby nie określono innej taktyki,
 - reagowania w każdym przypadku na wezwanie do udzielenia pomocy,
 - zachowania szczególnych środków ostrożności i przygotowania na odparcie zamachu podczas patrolowania miejsc o ograniczonej widoczności, przy wejściu do pomieszczeń i podejmowaniu interwencji,
 - zwracania się, w razie potrzeby, za pośrednictwem dyżurnego jednostki organizacyjnej Policji o zapewnienie mu wsparcia innego patrolu, o ile sytuacja umożliwi takie działanie,
 - zgłaszania dyżurnemu jednostki organizacyjnej Policji, właściwemu dla miejsca pełnienia służby, każdorazowego faktu wyjścia z pojazdu i powrotu oraz uzyskiwania jego zgody na opuszczenie rejonu pełnienia służby w czasie przerwy,
 - utrzymania stałej łączności radiowej z dyżurnym jednostki organizacyjnej Policji w czasie przerwy,
 - powiadamiania dyżurnego jednostki Policji o otrzymaniu informacji o przestępstwie lub wykroczeniu w rejonie pełnienia służby i bezzwłocznego interweniowania na miejscu zdarzenia,
 - udawania się, za zgodą dyżurnego jednostki Policji, do miejsca zagrożenia na hasło „policjant wzywa pomocy” (gdy zagrożone jest życie lub zdrowie albo wolność policjanta),
 - dostosowania form pełnienia służby do wymogów bezpieczeństwa działań policjantów, a także potrzeb w zakresie jej skuteczności i efektywności,
 - realizacji patrolu jednoosobowego przez doświadczonych policjantów, od świtu do zmierzchu, przy stałej obecności w rejonie służbowym patrolu wspierającego oraz ograniczeniu realizacji niektórych interwencji (domowych, w pomieszczeniach zamkniętych oraz obejmujących więcej niż dwie osoby);
- 10) realizacji pościgów indywidualnych:
- zachowania szczególnej rozwagi przy podejmowaniu pościgu, z uwzględnieniem zagrożeń mogących wystąpić ze strony osoby ściganej (w tym możliwości użycia przez nią broni palnej lub urządzeń i materiałów wybuchowych), realnych szans prowadzenia skutecznego pościgu, rodzaju i stanu technicznego wykorzystywanego pojazdu służbowego, wyposażenia i uzbrojenia patrolu, możliwości uzyskania wsparcia, obowiązkowego powiadomienia (przez policjanta prowadzącego pościg krajowy) dyżurnego właściwej miejscowo jednostki organizacyjnej Policji o:
 - podjęciu pościgu, jego przyczynie, danych umożliwiających identyfikację osoby ściganej, środkach transportu i szybkości ich przemieszczania,

²⁰ K. Łagoda, R. Częściak, *Vademecum interwencji policyjnych*, Wydawnictwo WSPol 2010, s. 37 i 40.

- konieczności użycia sygnałów świetlnych i dźwiękowych,
 - kierunku ucieczki i punktach orientacyjnych,
 - danych identyfikujących pojazd służbowy dotyczących w szczególności marki, rodzaju, koloru, numeru rejestracyjnego, kryptonimu radiowego oraz numeru taktycznego,
 - czynnościach zmierzających do zatrzymania osoby ściganej lub miejscu jej ukrycia,
 - przestrzegania odpowiedniej kolejności podjęcia pościgu za osobą w przypadku kontaktu z dwiema lub więcej osobami ściganymi: najpierw za osobą bezpośrednio zagrażającą życiu lub zdrowiu ludzkiemu, następnie za osobą, która jest uzbrojona w broń palną lub inne niebezpieczne narzędzie, w dalszej kolejności za uciekającym z przedmiotami pochodzącymi z przestępstwa, a na końcu za osobą znajdującą się najbliżej policjanta,
 - przestrzegania zasad prowadzenia pościgu (celowości, szybkości i ciągłości działania, systematycznego rozpoznania, dostosowania taktyki i metod działania do bieżącego rozwoju zdarzeń, zachowania sprawnego obiegu i wymiany informacji, unikania narażania na bezpośrednie niebezpieczeństwo utraty życia lub doznania uszczerbku na zdrowiu policjantów prowadzących pościg i osób znajdujących się bezpośrednio w obszarze działań pościgowych, wzajemnego ubezpieczania się policjantów), w tym zachowania szczególnych środków ostrożności,
 - przerwania pościgu, gdy jego prowadzenie w sposób oczywisty zagraża życiu lub zdrowiu policjanta albo osób postronnych znajdujących się w pobliżu trasy ucieczki, bądź gdy taką decyzję wyda dyżurny jednostki organizacyjnej Policji właściwej dla miejsca prowadzenia pościgu;
- 11) realizacji zorganizowanych działań pościgowych w sytuacjach nadzwyczajnych zagrożeń:
- wykonania zadań określonych przez przełożonych lub wynikających z planów,
 - eliminacji lub ograniczenia zagrożeń w sytuacji nagłego i bezpośredniego ich wystąpienia oraz w przypadku braku łączności z przełożonymi;
- 12) przeciwdziałania awarii technicznej lub katastrofie naturalnej:
- odpowiedniego udokumentowania w notatniku służbowym informacji o zdarzeniu, z uwzględnieniem: czasu, miejsca i okoliczności jej uzyskania, treści, źródła jej uzyskania (dane osobowe zgłaszającego lub rodzaj i cechy nośnika informacji),
 - natychmiastowego poinformowania dyżurnego właściwej miejscowo jednostki organizacyjnej Policji, ewentualnie wyspecjalizowanych służb o zdarzeniu i jego okolicznościach,
 - bezzwłocznego udania się na miejsce zdarzenia celem potwierdzenia uzyskanej informacji z zachowaniem warunków bezpieczeństwa oraz podjęcia czynności ukierunkowanych na eliminację – a gdy to niemożliwe – ograniczenie bezpośredniego zagrożenia,
 - dokonania rzetelnej oceny sytuacji na miejscu wystąpienia zagrożenia i przekazania jej dyżurnemu właściwej miejscowo jednostki organizacyjnej Policji,
 - ostrzegania i alarmowania ludności o zagrożeniu, a w razie konieczności spowodowania ewakuacji z zagrożonego rejonu, informowania na bieżąco dyżurnego właściwej miejscowo jednostki organizacyjnej Policji o sytuacji oraz wykonywanych czynnościach,
 - zapewnienia porządku oraz spowodowania udzielenia doraźnej pomocy przedmedycznej osobom poszkodowanym, których życiu i zdrowiu zagraża niebezpieczeństwo,
 - zabezpieczenia miejsca zdarzenia przed dostępem osób nieuprawnionych oraz zabezpieczenia ewentualnych śladów oraz dowodów zdarzenia przed ich zniszczeniem lub zniekształceniem (w sytuacji zasadnej należy ująć sprawcę lub podjąć pościg w celu takiego ujęcia),
 - ustalenia i wylegitymowania świadków zdarzenia lub osób, które znalazły się na miejscu jako pierwsze,

- pozostawania w bieżącym kontakcie z dyżurnym właściwej miejscowo jednostki organizacyjnej Policji jednostki lub przełożonym,
- kierowania zabezpieczeniem miejsca zdarzenia przez policjanta, który przybył jako pierwszy, do czasu przekazania jego obsługi przełożonemu lub osobie uprawnionej,
- stosowania się do poleceń kierującego akcją,
- sporządzenia szczegółowej wymaganej dokumentacji po zakończeniu czynności na miejscu zdarzenia.

2.4. Bezpieczeństwo a ryzyko porażki, przerwanie lub odstąpienie od podjęcia policyjnych działań lub czynności

Jednym z przejawów dążenia do zapewnienia bezpieczeństwa działań lub czynności służbowych policjantów są: określenie rodzaju zagrożenia (działanie sił przyrody, samoistne działanie dzikich lub bezpańskich zwierząt, działanie bezprawne osoby lub grupy osób), ocena stopnia i skali zagrożenia oraz szacowanie ryzyka. W tym procesie uwzględnia się przede wszystkim rodzaj oraz skalę natężenia zagrożenia, okoliczności jego wystąpienia, związane z nim zadania do realizacji, posiadane środki wyposażenia i uzbrojenia, możliwości, a także umiejętności działania, uprawnienia oraz kompetencje policjantów, które mogą zmniejszyć prawdopodobieństwo niepowodzenia działań lub czynności służbowych policjantów.

W ujęciu słownikowym pojęcie „ryzyko” jest definiowane jako możliwość, prawdopodobieństwo, że coś się nie uda, przedsięwzięcie, którego wynik jest nieznan, niepewny. Jego znaczeniu bliskie jest wyrażenie „ponosić ryzyko” objaśniane jako ponoszenie odpowiedzialności za szkody i straty danego przedsięwzięcia, działania lub zachowania²¹.

Natomiast w literaturze przedmiotu pojęcie „ryzyko” jest definiowane jako iloczyn prawdopodobieństwa wystąpienia zdarzenia i jego skutków. Przy czym skutki są rozumiane jako materialne efekty ryzyka generowane przez decyzję, wydarzenie lub proces²². Zaistnienie zdarzenia może spowodować wystąpienie pozytywnych skutków – dających możliwości uzyskania korzyści, dalszego rozwoju – lub negatywnych – grożących stratami, niepowodzeniem przedsięwzięcia²³.

W przypadku działań i czynności policyjnych szacowanie ryzyka jest związane z wieloma czynnikami, występującymi zarówno w czasie tych działań, jak i z przyszłymi, które mogą się pojawić podczas ich realizacji. Policjanci po uzyskaniu wstępnych informacji o zdarzeniu, pogłębieniu ich na skutek rozpoznania miejsca i przebiegu zdarzenia powinni przeanalizować posiadane możliwości i środki działania, okoliczności sytuacji pod kątem spełniania wymogów związanych z realizacją zadań i prawdopodobieństwem osiągnięcia ich celu.

Obecnie brak jednoznacznych kryteriów, na podstawie których można wskazać rodzaje działań i czynności policyjnych zaliczanych do kategorii „trudnych”. Zazwyczaj policjanci nie posiadają wystarczającej wiedzy dotyczącej osób objętych czynnościami, ich nastawienia, zamiarów czy posiadanych przez nich przedmiotów.

Niektórzy sprawcy zdarzeń w czasie działań i czynności wykazują wyjątkową pomysłowość, skryte, podstępne i nieprzyjazne zamiary oraz zachowania.

²¹ *Uniwersalny słownik*, t. III, s. 1108.

²² D. McNamee, *Oszacowanie ryzyka w audycie wewnętrznym i zarządzaniu*, Warszawa 2004.

²³ *Standard zarządzania ryzykiem*, 2003, <http://www.ferma.eu/>.

Decyzja policjantów o niepodjęciu działań lub czynności służbowych (np. interwencji) bądź odstąpieniu od ich realizacji po bliższym rozpoznaniu zdarzenia występuje w praktyce policyjnej dość rzadko i wiąże się z pojawieniem szczególnych przyczyn, do których zalicza się:

- brak adekwatnych sił i środków niezbędnych do bezpiecznego przeprowadzenia działań lub czynności (przewaga liczebna grupy młodych chuliganów wyposażonych w niebezpieczne przedmioty);
- zgłoszenie zdarzenia, w którym nie zostały naruszone jakiegokolwiek normy prawa, zasady współżycia społecznego, obyczaje, czy też brak w zdarzeniu zagrożenia dla ważnych społecznie dóbr (np.: błaża kłótnia sąsiedzka, problem zaginięcia papugi lub innego zwierzęcia);
- stwierdzenie, że podjęcie działań lub czynności wiązałoby się z naruszeniem prawa przez policjantów lub prowadziłyby do wykonania niezgodnego z prawem polecenia przełożonego;
- stwierdzenie, że ustały przyczyny podjęcia i przeprowadzenia działań lub czynności policyjnych;
- stwierdzenie, że podjęcie czynności lub działań wiązałoby się z przekroczeniem kompetencji przez policjantów (np. naruszenie przepisów sanitarnych przez osobę objętą interwencją).

W ostatnim z wymienionych przypadków policjanci mają obowiązek poinformować osoby objęte czynnościami (szczególnie zgłaszającą i pokrzywdzoną) o dalszym toku postępowania w tej sprawie, w tym o fakcie przekazania informacji o zdarzeniu kompetentnej instytucji.

Jeżeli natomiast odstąpienie od podjęcia działań lub interwencji wiąże się z brakiem adekwatnych sił i środków niezbędnych do jej bezpiecznego przeprowadzenia, policjanci mają obowiązek zwrócić się do dyżurnego jednostki organizacyjnej Policji lub przełożonego o wsparcie i po jego otrzymaniu podjąć interwencję, jeśli nadal wymaga tego sytuacja.

W sytuacjach obarczonych dużym ryzykiem w realizacji czynności i działań służbowych bardzo pomocne mogą okazać się wytyczne nr 1 Komendanta Głównego Policji z dnia 20 kwietnia 2005 r. w sprawie ochrony bezpieczeństwa osobistego policjantów oraz osób postronnych podczas zatrzymywania osób poruszających się pojazdami (Dz. Urz. KGP Nr 10, poz. 68). Zgodnie z zawartymi w nich regulacjami **ponadprzeciętne ryzyko i stopień trudności realizacyjnych** należy przypisać czynnościom lub działaniom związanym z zatrzymywaniem osób, a szczególnie, gdy:

- 1) podejrzany podlegający prawnemu zatrzymaniu (w trybie przepisów kpk., ustawy o Policji lub innych ustaw) znajduje się w pojeździe uczestniczącymi w ruchu, a nie ma możliwości zatrzymania takiej osoby poza pojazdem, którym się przemieszcza;
- 2) osoba lub osoby znajdujące się w pojeździe wraz z podejrzanym posiadają czy też – według posiadanych informacji – mogą posiadać, legalnie albo nielegalnie, broń palną lub inne niebezpieczne przedmioty;
- 3) wiadomo, że podejrzany lub inne osoby znajdujące się w pojeździe wraz z podejrzanym popełnił (popełnili) lub mógł (mogli) popełnić przestępstwo o znacznym stopniu szkodliwości społecznej, zwłaszcza przeciwko życiu lub zdrowiu albo wolności człowieka;
- 4) zatrzymania podejrzanego dokonują policjanci nieumundurowani;
- 5) występują inne okoliczności niż wyżej wskazane jako stwarzające ponadprzeciętne ryzyko i stopień trudności realizacyjnej, w tym także podczas zatrzymywania podejrzanych przez policjantów umundurowanych – jeżeli policjanci mający dokonać zatrzymania podejrzanego nie mają subiektywnego poczucia pełnego bezpieczeństwa osobistego własnego lub osób postronnych.

Jeżeli wystąpią takie sytuacje, zatrzymanie podejrzanego poruszającego się pojazdem należy zrealizować w następujących etapach:

- I. Rozpoznania sytuacyjnego oraz planowania przebiegu działań policjantów realizujących zatrzymanie. Rozpoznanie to polega na opracowaniu charakterystyk podejrzanych, pojazdów, którymi się poruszają, miejsc planowanego zatrzymania, czyli zgromadzeniu informacji istotnych z punktu widzenia celu i taktyki działań. Uzyskane w takiej postaci efekty

rozpoznania są podstawą do analizy i opracowania planów wariantów taktyki działania (optymalny oraz zapasowe na wypadek zmiany sytuacji).

- II. Zapoznania policjantów wyznaczonych do udziału w realizacji z indywidualnym przydziałem oraz funkcjonalnym podziałem zadań (wyznaczenie kierującego działaniami, określenie liczby i składu wyodrębnionych zespołów wykonawczych, wydzielenie policjantów wyznaczonych do podjęcia ewentualnego pościgu i niebiorących bezpośredniego udziału w zatrzymaniu podejrzanego) oraz powiadomienia dyżurnego właściwej miejscowo jednostki organizacyjnej Policji o realizacji, bezpośrednio przed jej rozpoczęciem.
- III. Realizacji zatrzymania podejrzanego (unieruchomienia pojazdu i obezwładnienia podejrzanego). Należy dążyć do stworzenia sytuacji umożliwiającej zatrzymanie podejrzanego poza pojazdem. W tym celu powinno się wykorzystać naturalne warunki ruchu drogowego, np. sygnalizację świetlną wstrzymującą ruch drogowy, zamknięte zapory przed przejazdami kolejowymi, ograniczenia spowodowane robotami drogowymi, zatory drogowe („korki”) oraz podstęp, np. pozorowaną kontrolę drogową lub blokadę kamuflowaną. W miarę możliwości należy dokumentować przebieg realizacji za pomocą urządzeń utrwalających obraz i dźwięk. Jeżeli sytuacja na to nie pozwala, czynności bezpośrednio związane z zatrzymaniem podejrzanego powinny być podjęte dopiero po uprzednim zatrzymaniu i unieruchomieniu pojazdu, którym porusza się podejrzany. Należy unikać zatrzymywania podejrzanych w środkach komunikacji publicznej, z wyjątkiem przypadków niecierpiących zwłoki, np. jeśli wstrzymanie się od działań stworzyłoby lub utrzymało stan bezpośredniego zagrożenia dla życia lub zdrowia ludzkiego. W przypadku braku odpowiednich sił i środków należy rozważyć możliwość odstąpienia od niezwłocznego zatrzymania podejrzanego i poprzestania – do czasu otrzymania odpowiedniego wsparcia – na skrytej obserwacji pojazdów, którymi przemieszczają się podejrzani. Potrzeba przyjęcia takiej taktyki działania może dotyczyć głównie sytuacji, w których liczebność grupy realizacyjnej jest stosunkowo niewielka albo zatrzymanie podejrzanego nie było planowane, a wynikało nieoczekiwanie w trakcie wykonywanych rutynowo zadań służbowych.
- IV. Wykonywania dalszych czynności na miejscu zatrzymania. Bezpośrednio po zatrzymaniu pojazdu z podejrzanym wskazane jest uniemożliwienie kontynuowania jazdy poprzez zablokowanie tego pojazdu służbowym środkiem transportu, co należy zrobić w następujący sposób:
 - 1) usytuować służbowy środek transportu tak, aby stanowił jednocześnie osłonę dla policjantów;
 - 2) w służbowym środku transportu włączyć sygnały świetlne pojazdu uprzywilejowanego, a sygnały dźwiękowe jedynie wtedy, gdy nie utrudni to wzajemnej komunikacji policjantów oraz porozumiewania się z osobami znajdującymi się w zatrzymanym pojeździe;
 - 3) dalsze czynności związane z zatrzymaniem podejrzanych prowadzić przy włączonych i skierowanych na zatrzymywany pojazd światłach drogowych służbowego środka transportu, celem wykorzystania wobec podejrzanych efektu olśnienia, jeżeli nie stworzy to niebezpieczeństwa dla innych uczestników ruchu drogowego.

W celu zapewnienia bezpieczeństwa osobistego czynności bezpośrednio (fizycznie) związanych z zatrzymaniem podejrzanego, z zachowaniem asekuracji przez innych policjantów, reagujących stosownie do zmieniających się realiów i podejmujących natychmiastowe działania neutralizujące wszelkie zagrożenia dla bezpiecznej realizacji zatrzymania, policjanci powinni:

- 1) dokonać wstępnej własnej identyfikacji poprzez okrzyk „Policja”, a policjanci nieumundurowani powinni:
 - a) założyć kamizelki ostrzegawcze lub inne przedmioty wyposażenia mundurowego zawierające odblaskowe elementy ostrzegawcze i napis „Policja”,

- b) umieścić znak identyfikacji indywidualnej na widocznym miejscu ubioru,
 - c) umieścić tablicę z napisem „Policja” (w przypadku pojazdu nieoznakowanego) na widocznym miejscu służbowego środka transportu;
- 2) wydać głosem lub z użyciem urządzeń nagłaśniających poleceń skierowanych do:
 - a) kierowcy pojazdu zatrzymywanego – wyłączenia silnika i wyjęcia kluczyków ze stacyjki oraz trzymania rąk na kierownicy lub uniesionych w górę albo opartych na przedniej lub bocznej szybie;
 - b) pasażerów pojazdu zatrzymywanego – położenia rąk na desce rozdzielczej albo oparcia na przedniej lub bocznej szybie;
 - c) kierowcy i pasażerów pojazdu zatrzymywanego – opuszczenia pojazdu, stanięcia w rozkroku i oparcia rąk na dachu (boku) pojazdu lub położenia się w obrębie pasa drogowego twarzą do ziemi;
 - 3) sprawdzić, czy kierowca oraz pasażerowie pojazdu zatrzymywanego posiadają przy sobie broń lub inne niebezpieczne przedmioty mogące służyć do popełnienia przestępstwa lub wykroczenia albo przedmioty mogące stanowić dowody w postępowaniu lub podlegające przepadkowi;
 - 4) odebrać broń i przedmioty, o których mowa w pkt 3;
 - 5) wylegitymować (sprawdzić tożsamość) osobę zatrzymywaną i przemieścić się w miejsce niestwarzające zagrożenia w ruchu drogowym;
 - 6) wykonać ostateczną własną identyfikację poprzez podanie stopnia policyjnego, imienia i nazwiska oraz okazanie legitymacji służbowej, w przypadku policjanta nieumundurowanego bez wezwania, w przypadku policjanta umundurowanego wyłącznie na żądanie osoby zatrzymywanej;
 - 7) poinformować osobę zatrzymywaną o zatrzymaniu oraz uprzedzić o obowiązku podporządkowania się wydawanym poleceniom, a także o możliwości użycia środków przymusu bezpośredniego w przypadku niepodporządkowania się wydanym poleceniom;
 - 8) sprawdzić wnętrze pojazdu, zwłaszcza zawartość bagażnika, w celu ewentualnego odnalezienia broni lub przedmiotów, o których mowa w pkt 3, albo też podejrzane osoby, które wykorzystując konstrukcję dzielonych i składanych tylnych siedzeń, mogły szybko i niepostrzeżenie przedostać się z przedziału osobowego do bagażnika.

W przypadku, gdy osoby znajdujące się w zatrzymanym pojeździe nie stosują się do poleceń wydawanych przez policjantów (np. blokują od wewnątrz drzwi pojazdu, odmawiają opuszczenia pojazdu) albo gdy zachowanie tych osób wskazuje na możliwość podjęcia zamachu na życie lub zdrowie policjanta (np. wkładanie ręki do schowka, sięganie pod fotel, schyłanie się) – należy rozbić szybę pojazdu w celu natychmiastowego obezwładnienia osób znajdujących się wewnątrz pojazdu.

Podczas wykonywania czynności związanych z zatrzymywaniem podejrzanych poruszających się pojazdami należy stosować specjalną taktykę, w szczególności:

- 1) przestrzegać podziału policjantów wyznaczonych do realizacji na dokonujących czynności bezpośredniego (fizycznego) zatrzymania podejrzanych i na asekurujących te czynności;
- 2) nieprzerwanie obserwować wnętrze zatrzymywanego pojazdu oraz osoby znajdujące się w tym pojeździe i dążyć do jak najszybszego obezwładnienia osób podlegających zatrzymaniu oraz zachowujących się w sposób niebezpieczny, poprzez zastosowanie środków przymusu bezpośredniego odpowiednich do okoliczności faktycznych;
- 3) w sposób jednoznaczny i stanowczy wydawać polecenia nakazujące określone zachowanie się;
- 4) podchodzić do pojazdu zatrzymywanego ostrożnie, zawsze z tyłu lub z boku, co utrudnia obserwację osobom znajdującym się w pojeździe oraz chroni policjanta przed uderzeniem nagle otwartymi drzwiami lub potrąceniem w razie gwałtownego ruszenia pojazdu z miejsca zatrzymania;

- 5) unikać przemieszczania się pomiędzy pojazdem zatrzymanym a służbowym środkiem transportu albo inną przeszkodą;
- 6) uzyskiwać efekt zaskoczenia poprzez odwracanie uwagi osób znajdujących się w pojeździe, np. poprzez uderzanie dłonią w dach pojazdu;
- 7) uwzględniać warunki psychofizyczne osób zatrzymywanych (płeć, wiek, budowę ciała, stan emocjonalny, pozostawanie pod wpływem alkoholu lub narkotyków).

W razie konieczności należy udzielić pierwszej pomocy medycznej osobom znajdującym się w zatrzymanym pojeździe oraz osobom postronnym, a także powiadomić właściwe służby ratownicze (np. pogotowie ratunkowe, straż pożarną).

W przypadku konieczności podjęcia pościgu w związku z bezskuteczną próbą zatrzymania i unieruchomienia pojazdu przewożącego podejrzanych postępuje się w sposób określony odrębnymi przepisami dotyczącymi organizacji i prowadzenia działań pościgowych przez Policję. Użycie broni palnej wobec osób znajdujących się w zatrzymanym pojeździe zarówno podczas jazdy, jak i po zatrzymaniu pojazdu jest dozwolone wyłącznie w przypadkach określonych w odpowiednich przepisach prawnych (ustawie z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej)²⁴.

- V. Przeprowadzania ewentualnych oględzin miejsca zatrzymania podejrzanego (np. w razie użycia broni palnej skutkującego zranieniem lub śmiercią człowieka albo uszkodzeniem lub zniszczeniem mienia należy to miejsce zabezpieczyć) poprzez:
 - 1) ustalenie świadków przebiegu zatrzymania oraz niedopuszczenie do gromadzenia się osób postronnych;
 - 2) nieprzemieszczanie pojazdu zatrzymwanego oraz służbowych środków transportu użytych bezpośrednio do zatrzymania podejrzanego;
 - 3) zapewnienie bezpieczeństwa w ruchu drogowym (np. całkowite lub częściowe wstrzymanie ruchu drogowego);
 - 4) wykorzystanie do nadzoru nad zabezpieczanym miejscem policjantów, którzy znaleźli się w pobliżu, chociaż nie byli wyznaczeni do realizacji zatrzymania podejrzanego.
- VI. Zakończenia czynności zatrzymania na miejscu zdarzenia i powiadomienia o zatrzymaniu i obezwładnieniu podejrzanego dyżurnego właściwej miejscowo jednostki organizacyjnej Policji²⁵.

²⁴ Uaktualnienie tekstu wytycznych przez autora opracowania spowodowane zmianą przepisów prawnych w zakresie użycia środków przymusu bezpośredniego i broni palnej.

²⁵ Wytyczne nr 1 Komendanta Głównego Policji z dnia 20 kwietnia 2005 r. w sprawie ochrony bezpieczeństwa osobistego policjantów oraz osób postronnych podczas zatrzymywania osób poruszających się pojazdami (Dz. Urz. KGP nr 10, poz. 68).

3. Czynniki i zasady zapewnienia bezpieczeństwa prawnego

3.1. Czynniki bezpieczeństwa prawnego

Bezprawne zachowanie osób w ogóle, a szczególnie w miejscach publicznych, niezależnie od tego, czy powoduje wystąpienie negatywnego skutku (np. szkodę w mieniu prywatnym lub użyteczności publicznej, zanieczyszczenie środowiska naturalnego itp.), z uwagi na negatywne oddziaływanie na inne osoby, będące świadkami takich zachowań, charakteryzuje się wysoką szkodliwością społeczną. Natomiast dużo wyższą szkodliwość społeczną zwierają przestępstwa lub wykroczenia popełniane w miejscu publicznym w obecności funkcjonariusza publicznego lub przeciwko niemu, zwłaszcza gdy funkcjonariuszem tym jest policjant. W pierwszym przypadku należy mówić o zachowaniu wykazującym lekceważący stosunek do obowiązujących przepisów prawnych oraz organów stojących na ich straży. Powinno ono podlegać surowszej karze niż odpowiedzialność za popełnianie tego samego rodzaju czynów zabronionych przez inne osoby wskutek nieznamienia przepisów, zmęczenia lub nieuwagi. Czyny zabronione popełniane przeciwko policjantom cechuje natomiast bardzo wysoka szkodliwość społeczna, zawierająca nie tylko lekceważący stosunek do obowiązujących przepisów prawa i stojących na ich straży organów, ale również dążenie do osłabienia lub wyeliminowania wszelkich czynników utrudniających lub uniemożliwiających bezprawne zachowanie, a więc dążenie do zmiany porządku publicznego. Z tych względów, policjanci tak jak pozostali funkcjonariusze publiczni, są chronieni przepisami Kodeksu karnego zawartymi w art. 222, 223, 224 § 2–3, 226 § 1–2 kk., które przewidują dość surowe kary dla osób dopuszczających się zachowań wyczerpujących znamiona tych przestępstw.

Ze społecznego oraz prawnego punktu widzenia nie chodzi tylko o ochronę dóbr prywatnych (w tym wypadku policjantów), jak życie, zdrowie, mienie, dobre imię itp., (te dobra są chronione przez przepisy odnoszące się do wszystkich obywateli), ale również ochronę ważnych dla społeczeństwa dóbr, takich jak prawidłowa i niezakłócona działalność Policji jako instytucji państwowej, jej nienaganny autorytet i wysoka sprawność działania, a poniekąd autorytet i sprawność działania aparatu państwa oraz obowiązującego w nim prawa. Oczywiście jest w takim przypadku, że sprawca, godząc z premedytacją i zuchwałością w policjanta, czyni to wobec całej Policji oraz porządku i bezpieczeństwa, które ona chroni. Przy czym działalność instytucji publicznych jest rodzajowym przedmiotem ochrony, a nietykalność, godność funkcjonariusza publicznego oraz nieskrępowane wykonywanie przez niego zadań służbowych są takim przedmiotem indywidualnym²⁶.

Przestępstwa określone w przepisach art. 222, 223, 224 § 2–3, 226 § 1–2 kk. są **powszechne**, tzn. może je popełnić każdy człowiek zdolny do ponoszenia odpowiedzialności, oraz **formalne**, tzn. są popełnione również, jeśli działanie sprawcy wyczerpujące znamiona przestępstwa nie powoduje żadnego skutku. Jeżeli jednak wystąpią jakieś następstwa takich działań, należy rozpatrywać w tej sytuacji odpowiedzialność z innych przepisów (np. rozstrój zdrowia lub zakłócenie funkcjonowania organizmu, w grę wchodzi art. 157 kk. – por. wyrok SN

²⁶ A. Marek, *Prawo karne*, wyd. 8 zmienione i uaktualnione, Warszawa 2007, s. 626.

z 20 czerwca 1972 r. V KRN 173/72 OSNKW 1972, nr 11, poz. 176). Ponadto ich wspólną cechą jest **przyjęcie znamienia, będącego jednocześnie warunkiem karalności tych czynów, wymogu działania sprawcy – alternatywnie – podczas pełnienia przez funkcjonariusza publicznych obowiązków służbowych lub w związku z nimi**. Taka sytuacja jest objaśniana w doktrynie prawa jako istnienie powiązania rzeczowo-przyczynowego pomiędzy sprawczym działaniem a czynnościami służbowymi (obowiązkami), które funkcjonariusz publiczny wykonuje, wykonywał lub ma w niedalekiej przyszłości wykonywać. Przy czym istotą tego powiązania jest na ogół to, że czynność lub obowiązek ten, jako niekorzystne dla sprawcy, są motywem jego przestępnego działania – zazwyczaj zmierzającego do ich ograniczenia lub niewykonania (por. wyrok SN z dnia 28 grudnia 1973 r. Rw 1084/73, OSNKW 1974, nr 4, poz. 80, oraz wyrok SN z dnia 5 października 1977 r., RW 291/77, OSNKW 1977, nr 12, poz. 137). Dla jasności przekazu należy zaznaczyć, że pojęcie „czynność służbowa” w literaturze jest definiowane jako każda czynność powzięta w celu realizacji zadań instytucji państwowych lub samorządowych, do których wykonania przewidziane są określone formy proceduralne, powierzona do wykonania funkcjonariuszom publicznym. Ponadto przestępstwa te **są popełniane w zamiarze bezpośrednim z umyślnością w jednej bądź obu formach zamiaru**²⁷.

Art. 222 penalizuje naruszenie nietykalności cielesnej funkcjonariusza publicznego lub osoby do pomocy mu przybranej podczas lub w związku z pełnieniem obowiązków służbowych, przewidując karę grzywny, ograniczenia wolności lub pozbawienia wolności do lat 3. Takie zachowanie jest również tym przestępstwem, jeżeli zostało wywołane niewłaściwym zachowaniem się funkcjonariusza lub osoby do pomocy mu przybranej, z tą różnicą, że sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary, a nawet odstąpić od jej wymierzenia.

Użyte w tym przepisie określenie „naruszenie nietykalności cielesnej” ma przypisywane takie samo znaczenie jak w art. 217 kk., które jest przedstawiane w doktrynie prawa jako zachowanie umyślne (w obu postaciach umyślności), polegające na tym, że **sprawca uderza człowieka lub w inny sposób narusza jego nietykalność cielesną**. Przy czym przez „inny sposób” należy rozumieć jakiegokolwiek zachowanie, które jest sprzeczne z ogólnie akceptowanymi obyczajami w danym społeczeństwie czy środowisku, ze względu na przysługujące każdemu człowiekowi prawo do nietykalności (np. popychanie, szarpanie, kopnięcie, lekkie spoliczkowanie, lekkie pociągnięcie za ucho lub włosy, oplucie, oblanie płynem, uszczyplenie itp.), niezależnie od tego, czy w zachowaniu przeważa element znieważenia czy dolegliwości fizycznej²⁸.

Mając na względzie fakt, że naruszenie nietykalności cielesnej funkcjonariusza może zawierać element znieważenia, należy stwierdzić, że przestępstwo to będzie „zazębiać się” z przestępstwem określonym w art. 226 § 1 znieważenia funkcjonariusza publicznego, gdy zniewaga będzie miała charakter czynny (nie tylko słowny), a więc będzie polegać na np. popychaniu, szarpaniu za odzież, opluciu, oblaniu płynem itp. Kryterium rozgraniczającym i decydującym o tym, z którym przestępstwem mamy do czynienia, będzie wyrażony w działaniu lub słownie cel aktywności sprawcy – czy będzie to przekroczenie prawa do nietykalności ciała funkcjonariusza – jak w przestępstwie naruszenia nietykalności cielesnej, czy też chęć poniżenia funkcjonariusza – jak to jest w przypadku przestępstwa znieważenia funkcjonariusza publicznego. Zazębianie może dotyczyć również przestępstwa czynnej napaści określonego w art. 223 kk., gdy w działaniu sprawcy naruszenia nietykalności cielesnej funkcjonariusza publicznego przeważa element spowodowania dolegliwości (krzywdy) fizycznej²⁹.

Zakwalifikowanie czynu jako przestępstwa czynnej napaści określonego w art. 223 kk. wymaga, aby działanie sprawcy polegało na **dopuszczeniu się czynnej napaści na funkcyjona-**

²⁷ *Kodeks karny. Komentarz*, pod red. M. Filara, Warszawa 2008, s. 916, 921 oraz M. Gałązka, A. Kalisz, *Prawo karne materialne. Wybrane przepisy części szczególnej. Tablice poglądowe*, Szczytno 2008, s. 228–233, 236–237.

²⁸ L. Gardocki, *Prawo karne*, Warszawa 1997, s. 261.

²⁹ A. Marek, *Prawo karne*, s. 628.

riusza publicznego lub osobę do pomocy mu przybraną podczas lub w związku z pełnieniem obowiązków służbowych, czy to wspólnie i w porozumieniu z inną osobą, alternatywnie z użyciem broni palnej, noża lub innego podobnie niebezpiecznego przedmiotu albo środka obezwładniającego³⁰. Przepięstwo to jest zagrożone karą pozbawienia wolności od roku do lat 10, a wyjątkowo do lat 12. W odróżnieniu od przestęstwa naruszenia nietykalności sprawca czynnej napaści przejawia dążenie do wyrządzenia funkcjonariuszowi publicznemu istotnej krzywdy fizycznej, wykonując wszelkie czynności bezpośrednio zmierzające do naruszenia nietykalności cielesnej, jak również powodując jej naruszenie. **Ponadto przestęstwo to posiada większy ładunek społecznego niebezpieczeństwa niż naruszenie nietykalności cielesnej, zawierając wymóg współsprawstwa koniecznego co najmniej dwóch osób (nie są liczone osoby uczestniczące w innych formach zjawiskowych, tj. podżegania czy pomocnictwa)**³¹.

Czynna napaść na funkcjonariusza publicznego stanowi jedno ze znamion przestęstwa określonego w art. 223 kk. i nie jest prawnie zdefiniowana. Ze względu jednak na fakt, że określenie zakresu znaczeniowego tego pojęcia ma istotne znaczenie dla bezpieczeństwa własnego policjanta i związanego z nim uprawnienia użycia środków przymusu bezpośredniego, należy odwołać się do definicji zawartych w literaturze przedmiotu oraz potrzeb pracy policyjnej. Zdaniem autora opracowania, czynna napaść na funkcjonariusza publicznego to każde gwałtowne działanie osoby bezpośrednio zmierzające do spowodowania jego obrażeń ciała lub powodujące takie obrażenia, w tym również z wykorzystaniem niebezpiecznych przedmiotów. Będzie się wiązało z naruszeniem nietykalności cielesnej lub jego usiłowaniem, polegającym na nie tylko gwałtownym uderzeniu ręką lub nogą, czy określonym przedmiotem, lecz także wykonaniu zamachnięcia się, aby uderzenia takiego dokonać³².

Nieco odmienne dobro prawne chroni art. 224 § 2–3 kk. określający znamiona **przestęstwa czynnego oporu**. Ustawodawca, chroniąc nieskrępowaną swobodę czynności służbowych, penalizuje zachowania osób, które stosują przemoc lub groźbę bezprawną w następstwie określonego czynu w celu zmuszenia funkcjonariusza publicznego albo osoby przybranej mu do pomocy do przedsięwzięcia lub zaniechania prawnej czynności służbowej. Takie zachowanie podlega karze pozbawienia wolności do lat 3, a jeżeli jego efektem jest skutek określony w art. 156 § 1 lub art. 157 § 1, kara pozbawienia wolności ulega podwyższeniu od 3 miesięcy do lat 5. Art. 156 § 1 kk. mówi o spowodowaniu ciężkiego uszczerbku na zdrowiu w postaci:

- 1) pozbawienia człowieka wzroku, słuchu, mowy, zdolności płodzenia,
- 2) innego ciężkiego kalectwa, ciężkiej choroby nieuleczalnej lub długotrwałej, choroby realnie zagrażającej życiu, trwałej choroby psychicznej, całkowitej albo znacznej trwałej niezdolności do pracy w zawodzie lub trwałego, istotnego zszpecenia lub zniekształcenia ciała.

Art. 157 § 1 kk. reguluje kwestię spowodowania naruszenia czynności narządu ciała lub rozstroju zdrowia, innego niż określony w art. 156 § 1 kk.

Dla właściwego zrozumienia tego przepisu niezbędne jest przypomnienie znaczenia pojęć „**groźba bezprawna**” oraz „**przemoc**”. Otóż z groźbą bezprawną mamy do czynienia, gdy sprawca zapowiada popełnienie przestęstwa w taki sposób, aby o oświadczeniu tym dowiedział się adresat, z okoliczności wynika realność spełnienia takiej zapowiedzi i zapowiedź ta wzbudza w adresacie obawę, że zostanie spełniona. Przemoc na gruncie rozpatrywanego przepisu w orzecznictwie SN jest ujmowana natomiast jako „przemoc wobec osoby” utożsamiana z formą zmuszania, polegająca na fizycznym oddziaływaniu na człowieka i nie obejmuje oddziaływania pośredniego (tzw. przemocy pośredniej) poprzez postępowanie z rzeczą (uchwała SN z 10 grudnia 1998 r., I KZP 22/98, Pal. 1999, nr 7–8, s. 152).

³⁰ W wyniku zmiany ustawy Kodeks karny (wcześniej przywołana ustawa zmieniająca Dz. U. z 2010 r. Nr 240, poz. 1602) do zaistnienia przestęstwa czynnej napaści wystarczy działanie wspólnie i w porozumieniu dwóch osób bądź jednej posługującej się niebezpiecznym przedmiotem.

³¹ Tamże, s. 628 oraz *Kodeks karny. Komentarz*, s. 918–919.

³² Zob. M. Goetel, *Uprawnienia policjanta – stosowanie środków przymusu bezpośredniego*, WSPol, Szczytno 1996, s. 10.

Dla zobrazowania przestępstwa czynnego oporu określonego w art. 224 § 2–3 kk. należy podać, że jego znamiona będzie wyczerpywało takie zachowanie, jak odpychanie lub trzymanie rękoma policjanta w celu uniemożliwienia zatrzymania czy przeszukania osoby lub też wyrowadzenie jej z określonego pomieszczenia z użyciem siły³³.

Pewny specyficzny wymóg – określany mianem publicznego charakteru działania sprawcy – zawiera ostatni przepis chroniący funkcjonariuszy publicznych podczas pełnienia obowiązków służbowych lub w związku z nimi, tj. art. 226 § 1–2 kk. określający znamiona przestępstwa znieważenia funkcjonariusza publicznego. Co prawda, w jego treści brak wskazania takiego wymogu działania sprawcy, lecz wykładnia tego przepisu wymaga, aby znieważenie było dokonane publicznie, tj. w miejscu ogólnie dostępnym dla nieokreślonych indywidualnie osób, gdy treść znieważenia dociera do takich osób, jak również – gdy miejsce i sposób znieważenia stwarzały taką możliwość³⁴. Takie zachowanie jest również przestępstwem, jeżeli zostało wywołane niewłaściwym postępowaniem funkcjonariusza lub osoby przybranej mu do pomocy, z tą różnicą, że sąd może zastosować wobec sprawcy nadzwyczajne złagodzenie kary, a nawet odstąpić od jej wymierzenia.

Stan w zakresie bezpieczeństwa prawnego ma również wpływ na fizyczne bezpieczeństwo policjantów. Posiadane przez nich nawet najlepsze uzbrojenie, wyposażenie oraz umiejętności w zakresie ich użycia, odporność na stres, dobra kondycja psychofizyczna, wysokie zaangażowanie w służbie nie są w stanie zapewnić na dłuższą metę wolności od nietykalności cielesnej oraz naruszenia integralności cielesnej policjantów wobec coraz silniejszego naporu grup chuliganów ośmielonych niską karalnością bądź jej brakiem. Należy również pamiętać, że w środowisku przestępców każdy czyn skierowany przeciwko Policji lub poszczególnym policjantom jest uznawany często za swego rodzaju „nobilizację” lub „akt bohaterskiej odwagi”. Jego sprawca zyskuje uznanie, pochwały i staje się „kimś ważnym” w tym środowisku. W rezultacie zachęca to i ośmiela inne osoby do takich samych lub podobnych czynów, nawet przy zagrożeniu wysoką karą.

3.2. Zasady zapewnienia bezpieczeństwa prawnego

Zazwyczaj każdy policjant jest określany i postrzegany przez obywateli jako „stróż obowiązujących przepisów prawa”. Uczestnicy zdarzeń oczekują praworządnego postępowania policjantów, informacji na temat prawnego charakteru zdarzenia, podstaw i regulacji prawnych w zakresie czynności wykonywanych przez nich, przysługujących im praw i obowiązków w związku z uczestniczeniem w zdarzeniu oraz przewidywanym tokiem postępowania w sprawie zaistniałego zdarzenia. Czasem chodzi o ogólne informacje dotyczące tego, czy określone zdarzenie jest wykroczeniem czy przestępstwem, na podstawie jakich przepisów prawnych policjanci podjęli określone czynności, zastosowali pewne środki i co grozi lub przysługuje uczestnikom zdarzenia? Dlatego policjanci mają obowiązek spełniać te oczekiwania i w sposób prawidłowy stosować obowiązujące przepisy oraz procedury prawne. Pomocne w realizacji tego obowiązku może być **przestrzeganie pewnych zasad bezpieczeństwa prawnego** rozumianych jako wzorce postępowania w określonych sytuacjach. Do tych zasad należy zaliczyć:

³³ Tamże, s. 11.

³⁴ Tamże, s. 924 oraz Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 11 października 2006 r. P/3 (Dz. U. Nr 190, poz. 1409) – art. 226 § 1 jest niezgodny z art. 54 ust. 1 w zw. z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP w zakresie, w jakim penalizuje znieważenie funkcjonariusza publicznego lub osoby przybranej mu do pomocy, dokonane niepublicznie lub publicznie lecz nie podczas czynności służbowych (należy stwierdzić, że w takiej sytuacji wchodzi kwalifikacja z art. 216 kk.).

- ustalenie własnych kompetencji i podstaw prawnych regulujących działania lub czynności służbowe w określonej sytuacji przez ich rozpoczęciem;
- przedstawienie w formie ustnej osobom objętym czynnościami, informacji o stopniu, imieniu i nazwisku policjanta realizującego czynności, ewentualnie podanie jeszcze nazwy jednostki macierzystej (nieumundurowani policjanci okazują legitymacje służbową w sposób pozwalający odnotować obywatelowi niezbędne dane, a umundurowani policjanci na wyraźne żądanie obywatela) – potwierdzające legalizm działania (jako przedstawiciele upoważnionej ustawowo instytucji);
- poinformowanie o podstawie prawnej i faktycznej działań lub czynności służbowych (np. legitymowania, kontroli osobistej, przeszukania);
- dążenie do wylegitymowania lub ustalenia tożsamości uczestników działań lub czynności służbowych;
- sprawdzenie w KSIP osób legitymowanych oraz okazanych przez nie dokumentów pod kątem ich poszukiwania lub notowania przez Policję;
- poinformowanie o kwalifikacji prawnej zdarzenia (zachowania się sprawców, czy popełnili oni wykroczenie, przestępstwo lub naruszenie jakiegoś regulaminu), wynikających z niej konsekwencji oraz dalszego toku postępowania;
- przestrzeganie procedur lub wymogów prawnych w zakresie realizacji podstawowych uprawnień policyjnych;
- poinformowanie o prawach i obowiązkach osób objętych realizacją działań lub czynności służbowych;
- wykorzystanie uprawnień przysługujących lub żądanych przez osoby objęte realizacją działań lub czynności służbowych.

Na skutek przestrzegania przez policjantów wymienionych zasad bezpieczeństwa prawnego realizacji policyjnych czynności lub działań pewną korzyść zyskują obie zaangażowane strony. Obywatele objęci czynnościami lub działaniami, widząc po pewnym czasie, że praworządność i legalność czynności lub działań mają charakter stały, zyskują zaufanie do policjantów oraz Policji, dzięki czemu chętniej angażują się w sprawy bezpieczeństwa lokalnych społeczności. Natomiast policjanci, spotykając się z przyjaznymi oraz nastawionymi na współdziałanie zachowaniami obywateli, nie muszą stosować środków przymus bezpośredniego lub represji prawnej, a często ograniczają się tylko do perswazji i pouczeń.

Akty prawne

Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz. U. z 2015 r. poz. 355, z późn. zm.).

Ustawa z dnia 26 listopada 2010 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy o Policji, (Dz. U. Nr 240, poz. 1602).

Ustawa z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej (Dz. U. poz. 628, z późn. zm.).

Zarządzenie nr 768 Komendanta Głównego Policji z dnia 14 sierpnia 2007 r. w sprawie metod i form wykonywania zadań przez policjantów pełniących służbę patrolową oraz koordynacji działań o charakterze prewencyjnym (Dz. Urz. KGP Nr 15, poz. 119, z późn. zm.).

Zarządzenie nr 805 KGP z dnia 31 grudnia 2003 r. w sprawie zasad etyki zawodowej policjanta (Dz. Urz. KGP z 2004 r. Nr 1, poz. 3).

Wytyczne nr 1 Komendanta Głównego Policji z dnia 20 kwietnia 2005 r. w sprawie ochrony bezpieczeństwa osobistego policjantów oraz osób postronnych podczas zatrzymywania osób poruszających się pojazdami (Dz. Urz. KGP Nr 10, poz. 68).

Literatura

Gardocki L., *Prawo karne*. Warszawa 1997.

Gałązka M., Kalisz, A., *Prawo karne materialne. Wybrane przepisy części szczególnej. Tablice poglądowe*. Szczytno 2008.

Goetel M., *Uprawnienia policjanta stosowanie środków przymusu bezpośredniego*, WSPol. Szczytno 1996.

Kodeks karny. Komentarz, pod red. M. Filara. Warszawa 2008.

Koziej S., *Bezpieczeństwo: istota, podstawowe kategorie i historyczna ewolucja*, Warszawa 2011, oraz w: *Wstęp do teorii i historii bezpieczeństwa* (wersja elektroniczna), Warszawa-Ursynów 2010.

Leksykon policyjny, red. W. Pływaczewski, G. Kędzierska, WSPol., Szczytno 2001.

Łagoda K., Częścik R., *Vademecum interwencji policyjnych*, WSPol. Szczytno 2010.

Marek A., *Prawo karne*, wyd. 8 zmienione i uaktualnione, Warszawa 2007.

McNamee D., *Oszacowanie ryzyka w audycie wewnętrznym i zarządzaniu*, Warszawa 2004.

Uniwersalny słownik języka polskiego, pod red. S. Dubisza, t. I, Wydawnictwo Naukowe PWN Warszawa 2006.

Ura E., *Prawo administracyjne*, Wydawnictwo Oświatowe FORSZE, Rzeszów 1997.

Pismo Pierwszego Zastępcy Komendanta Głównego Policji nadinsp. Krzysztofa Gajewskiego z dnia 11 września 2014 r. l.dz. EK-6371/14 w sprawie niebezpiecznych sytuacji w czasie interwencji policyjnych, skutkujących zagrożeniem życia i zdrowia policjantów oraz osób nimi objętych.

Pływaczewski E., *Przestępstwo czynnej napaści na funkcjonariusza publicznego*, UMK, Toruń 1985.

Standard zarządzania ryzykiem, 2003, <http://www.ferma.eu/>.

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 11 października 2006 r. P/3 (Dz. U. Nr 190, poz. 1409).

Zaborowski J., *Prawne środki zapewnienia bezpieczeństwa i porządku publicznego*, wydawnictwo Departamentu Szkolenia i Doskonalenia Zawodowego MSW, Warszawa 1977.